

పద్యం : మౌని వాల్మీకి జానకీ జనులతోడ
 సుతులు. సోదరు లెల్లరు వెంట రాగ
 తరలె నా యయోధ్యాధిపుడంత తాను
 చేరె తన రాజ్యమున్ ప్రజలెల్ల మురవ

మంగళం

మంగళం కోసలేంద్రాయ
 మహనీయ గుణాత్మనే
 చక్రవర్తి తనూజాయ
 సార్వభౌమాయ మంగళం ॥

పెంచుచుంటి నీ యాశ్రమ వాటిక

యందు ప్రేమతో పిలచి.

సకల శాస్త్రములు, యుద్ధ విద్యలు

వేద వేదాంగ పాఠ్యగ్రంథములు

నీర్పినాను నీ పుత్రులు వీరులు

జగతి నేలగల ధీరులు శూరులు

ముడముతోడ చేకూనుము వీరిని

సాధ్వి సీతతో కలసి బ్రతుకుము

యనుచు వాల్మీకి తెలుపగా వినిన

రాముడానంద పారవశ్యమున

కనుల కన్నీరు జాలువారగా

తనదు పుత్రులను కౌగిలించుకొనె:

పద్యం : మునివరా! నీకు కృతజ్ఞత లటంచు

రాము డానంద మందన మందు నిలచె

తనదు తనయుల గాంచి యొకింత గర్వ

మాత్ర యానంద మంద కన్నీరు గార్చె!

ఘజల్ : ఆనందం! ఆశ్చర్యం! ఆహ్లాదం!

అలుముకొన్న రాముని మదిలో

కలిగె కడలి యలలు పొంగినట్లు

ఎదను మధుర భావన లుప్పొంగినట్లు

॥ఆనందం॥

తండ్రి తనయు లందరు కలువ

వనదేవత లానందముతో

పూల వాన కురిసించగా

ధరణి మేను పులకించగా

॥ఆనందం॥

కడలి వచ్చె జానకి రాముని గని.

కడలి లోన నది కలసినట్లుగా

యిరు మేనులు పులకింతలతో

కరములు కనులంతట కలువ!

ఆనందం॥

పద్యం : ఎవరు మీ తల్లిదండ్రులు ఎవరు గురువు
తెన్నగా నేర్చియున్నారు యుద్ధ విద్య
లెండు! పంతుమ్మ విడనాడి వెళ్ళిపోండు
అశ్వమును యప్పగించుడు బాలలార!

ఘజల్ : అనుచు రాఘవుడు ప్రేమతో బలుక
బాలకులు నవ్వి యాగ్రహము జూపి
తల్లిదండ్రులు గురువులు. మిత్రులు.
బంధువులతో పని యేమిటి యిట
తగుదువో లేవా రణమునకు చెప్పు
మనుచు గద్దించి పలికి రంతట!

పద్యం : తనయు లొకవైపు పోరగ, తండ్రి వేరు
వైపు రణమున నిలబడి పోరు సలుపు
విధము గాంచగ దివిని దేవతలు గూడి
కనిరి చిత్రము, విశ్వవిచిత్రమ్ము గాగ!

ఘజల్ : అంత వాల్మీకి విషయమెల్ల
కనుగొని పరుగున వచ్చి
ఆగు రాఘవా! రణము నేయుటకు
వైరి వరు లెవరు లేరు లేరనియె
వీరు బాలకులు, నీడు పుత్రులే
యనుచు వివరించెనంత!

పద్యం : వీర లిద్దరు నీడు కుమారు లయ్యె!
అడవిలోనున్న జానకి నపుడు నేను
రక్షణము జేసి యాశ్రయ మిచ్చినాను
అచట! కనలలు జన్మించి రంత నాడు!

ఘజల్ : పదహారేడుల క్రితము వీరికి
లవకుశులని నామం బుంచి

వెళ్ళి మీ ప్రభువు కిట్టి దుర్వార్త
తెలిపి బలగమును తెచ్చుకొను డింక
యనుచు బాలకులు పలుకగా నలిగి
పట్టరాని కోపముతో శత్రుఘ్నుడు
తనదు బలమెంతో చూపగా దలచి
బాలలపై శరసంధానము చేసెను.

పద్యం : బాలకులుగారు వీరులు భళియటంచు
రిపులు మెచ్చగ యుద్ధము చేసిరంత
అశ్వరక్షకుడైన శత్రుఘ్ను డంత
క్రింద పడి పోయె న్న ప్రహ తప్పి మూర్ఛ నందె:

పద్యం : అవని బడినట్టి శత్రుఘ్ను డంత తాను
తేరుకుని యట్టి వార్తను రామచంద్రు
డెరుగగా బంపె నైనికు డొకని నంత
వెంటనే వచ్చె భరతుడు యుద్ధమునకు

పద్యం : భరతు డేమిటి, లక్ష్మణుడైన నేమి
వరుసగా పరాభవ మందినంత. ఔరః
బాలకులను గెలువంగ లేర! యనుచు
రాము డంతట రథమున నడిచు చేరె!

పద్యం : అనుజులందరు ఓటమి చెందియుండ
జూచి, శ్రీరాము డాశ్చర్య మందెనంట
ఎవ్వరా వీరులని తాను జూచెగాని
బాలకులు యుద్ధరేయని నవ్వుకొనెను.

ఘజల్ : నునులేత వయసులో నున్న బాలలు మీరు
నను వంటి వీరుని గెలువగా జాలరు
పట్టుదలకేగి శ్రీరాము నాగ్రహమ్ము
పొందకుడు నాయనా! సంధి చేసుకొనుడు

యందువలన ఈనాటికి దానిని
 యాపెడు వీరుడు కనబడలేదని
 కనుక తామైన దాని నాపంగ
 స్థిర నిర్ణయమే చేకొని రిద్దరు:

పద్యం : అతడు శ్రీరాము డాతని యశ్వ మాపి
 కట్టివేసిన కీర్తిని పొందవలెను
 లేదా, యాతని శక్తిని చూడవలయు
 ననుచు బాలురు యశ్వము పట్టివేయ:

ఘజల్ : యిట్టి సాహసము బాలురు చేయుట
 గాంచి శత్రుఘ్ను డంత
 తప్పు నాయనా! యిది శ్రీరాముని
 యశ్వమేధ యాగాశ్వ రాజము
 దీని బంధించినంత నాతోడ
 యుద్ధము చేయగవలెను
 తెలిసి చేసినా తెలియక చేసిన
 మీరు బాలకులు గాన
 ఇప్పుడు క్షమియించుచుంటి
 నిక దాని విడిచి వెళ్ళుడని పలికె

పద్యం : బాలలము కాము బేలల మేమి కాము
 ధరను శ్రీరాము నెదిరించి చూడగోరి
 సమరమైనను సేయగ శక్తి కలిగి
 అశ్వరాజము బంధించినారమయ్య:

పద్యం : తెలిసి చేసితి మిద్దాని తెలివి లేక
 చేయలేదయ్య యుద్ధము చేయగలము
 నీవు గాకున్న నీయన్న రామచంద్రు
 డెవరు వచ్చిన మాకేటి గెలువగలము:

ఘజల్ : చేయగలరేని చేయుడు యుద్ధము
 లేని పక్షమున వెళ్ళుడు రాజ్యము

విశ్వవిహారము చేయగా నిలిచె

యాగాశ్వము ధారుణీలోన;

పద్యం : అశ్వరాజము: నాయందు దయను గలిగి
అఖిల రాజ్యములన్నియు తిరిగి తిరిగి
జానకీదేవి జాడను తెలుపుమమ్మ
యనుచు రాముడు వందన మిడెను గాదె!

పద్యం : యిది మహావీర శ్రీరామ చక్రవర్తి
యశ్వమేధము చేసిన యశ్వరాజ
మిద్ది యెవ్వారు నిలిపిన గాని శిక్ష
యనుభవంపక తప్పదటంచు వ్రాసి
యశ్వముఖమున తగిలించి యంత దాని
విడిచి పుచ్చెను శ్రీరాము డాత్మ మురువ!

ఘజల్ : చెలగి యాగాశ్వ వల్ల నెల్లెడల
రాజ్యము లెల్లను తిరుగ
భయపడి రాజులు అశ్వరాజమును
జూచి తలవంచి విడువ
అశ్వ మా విధిని విశ్వవిహారము
చేసి నడయాడుచుండ
అరణ్య ప్రాంతమునందు వాల్మీకి
యాశ్రమ ప్రాంతము జేర
అల్లనల్లన యాడుకొనుచున్న
లవకుళలశ్వము జూచి
ఏమిరా యనుచు యశ్వరాజమును
యాపి తలవ్రాలు చదవ!

తెలిసిపోయెనా బాలవీరులకు
యది శ్రీరాముని యశ్వరాజమని
దాని నాపుటకు శక్తి లేకనే
ధారుణీ పతులు విడిచినారని

యనుచు తల బాదుకొనుచు

శ్రీరాము డంత లక్ష్మణుని బిలచి

తక్షణమే సచివుల, యోగుల

సమావేశ మేర్పాటు చేయనె

॥సతిని॥

పద్యం : బాపరిక మేల మౌనులు, మంత్రులార;
కలత పొందెను నా మన నెంతయేని
జానకీదేవి కే నెంతో ఘోరమైన
పాపమే చేసినను ప్రాయశ్చిత్త మేమి?

ఘజల్ : అనుచు శ్రీరాము డడుగగా మునులు
కలత బడిరి కన్నీరు లొలుకగా
సచివులు. సామంతులు, మిత్రులు
మేధావులు మనసున క్రుంగగా
తరచి. తరచి, శ్రీరామ భూవరుడు
ప్రాదేయపడుచు ప్రశ్నించగా
అశ్వమేధ యాగమును జేయుమని
తాపసు లందరు స్ఫూర్తి నిచ్చిరి
తక్షణమే యాగము చేయగా తలచి
రాము డాజ్ఞలను ఇచ్చెనంతట:

పద్యం : పసిడి సీతను చేయించి ప్రక్కనుంచి
తనదు కన్నీటితో యభిషేక మిచ్చి
యాగమును పూర్తి చేసెను రాము డంత
సురలు, నరులును పొగడగా స్ఫూర్తి తోడ:

ఘజల్ : యాగమైన తన జానకిని తనకు
తోడు నీయగల దనుచు
యాగాశ్వమ్మును ప్రపంచ వీధుల
విడుదల చేసెను రాముడు
అశ్వ సంరక్షణార్థి శత్రుమ్ము
డంత వెనువెంట నడువ

పద్యం : అదె అయోధ్యాపురి శ్రీరాము డతడు గాదె
 దుఃఖభారమ్మునన్ ముడి వగ్గు వోలె
 కలత జెందుచు రాజ్యభారమ్ము తాను
 మోయలేనని చింతించుచుండె గాదె!

ఘజల్ : సతిని వీడి పదహారేడులు
 కాలగమనమున కలసిపోయెను
 సాధ్వి సీత ఏమైనదో గదా
 క్రూరుడను దుర్మార్గుడను దుశ్చరితుడను :సతిని॥

అనుచు రారాజు విగుల చింతించె
 కలత నిదురలో కలవరించెనూ
 పీడకల బడిన యట్లు పిచ్చిగా
 లేచి కూర్చుండె మనసు క్రుంగగా :సతిని॥

పద్యం : జానకీ నీకు చేసిన పాపమునకు
 దైవ మీ విధి నన్ను శిక్షించుచుండె
 ఎవ్వరైనను ఉంటివో లేదో; తెలియ
 లేను, నన్నిక క్షమించలేవు నీవు!

పద్యం : రాజు ధర్మము కాచుట రాజు యొక్క-
 బాధ్యతని యిట్టి పాపము జేసినాను
 సతిని కాపాడుటన్నది పతికి యున్న
 బాధ్యతని యెంచలేనైతి నేమి నేతు!

ఘజల్ : సతిని యడవులం ద్రోసినట్టి యా
 పాప ఫలితమే నేడు
 ఈ విధి మనసును క్రుంగదీసినది
 ప్రాయశ్చిత్తము లేదు!

మెల్ల మెల్ల గా గత స్మృతులు

తన మది లోతుల నిలువంగ

ఒక పరి దుఃఖము;

వేరొక పరి యానందముతో

తనదు జీవితము మహాసముద్రము

దుఃఖభారముల యలల భరితము

యనుచు తలపోసి యంత చింతించె

సాధ్వి సీత తన కుటీరమ్మన!

॥తల్లి॥

కాలగమనమున వార్ధక్యమే

తనను ముట్టడించగ

ముగ్గుల బుట్టయి - ముదిమి వగ్గయి

ముదునలి నడకలు నడువంగ

॥తల్లి॥

పద్యం : సకల విద్యలు యుద్ధ కావ్యము లెల్ల
సకల శాస్త్రములున్ భాషలెల్ల; తాను
నిలచి, నేర్పించె నా బాలవీరులకును
భార; వాల్మీకి తన శక్తి యుక్తి జూప!

ఘజల్ : విల్లు నమ్ములన్ చేతబూనిరా
విష్ణువెన దిగడిడుపే
కరవాలమ్మే పట్టి నిల్చిరా
కమలాక్షుడు వెనుకడుగే
ముష్టి యుద్ధమే చేయదలచిరా
మురహరి యింక పరుగే!
అశ్వారోహణమన్న వారి కిక
ఆనందపు జలక్రీడే

॥విల్లు॥

పద్యం : సకల శాస్త్రములున్ యుద్ధ విద్యలందు
సవ్యసాచులు; వీరులు, ధీరవరులు
లేరు లవకుళులను బోలు వీరవరులు
సాటి రాలేరు! భువిని ఎవ్వారుగాని:

పద్యం : ఒకడు వాయువు వేరొక డగ్ని గాదె
ఒకడు సంద్రము వేరొక్క డలలు గాదె
ఒకడు వర్షము వేరొక్క డురుము గాదె
కలసి తెగటార్పు వీరులు గాదె వారు;

ఘజల్ : తల్లి జానకి తనయులను జూచి
సంతోషము ఉప్పొంగ

అద్భుతమగు ప్రేమ కన్న
 పొందదగిన సిరులేమున్నవిః
 మునిపత్నులకన్న వేరు
 దాస దాసీ జన మెక్కువా?

పద్యం : మునిపత్ను లందించు ప్రేమకన్నను మించు
 ప్రేమ వేరొందు కలదె ఈ దేశమునను
 వాల్మీకి కన్నను వసుధలో గొప్పగా
 వెలుగు వాడెవడురా లాలనమునః
 ఆశ్రమంబుల మించు ఆప్యాయతలు చూపు
 మండిరము లేవిరా మనుజులకును?
 వృక్ష సంతతి మించి ఫలమును మించి
 అహార్య మేదిరా ఆత్మలకును?

పద్యం : మనుజ జాతికి విశ్వవిహార మందు
 సిరులు సంపద లెందుకు చిత్తశాంతి
 నిచ్చు యాశ్రమములకన్న నిక్కముగను
 లేదు వేరొందు దారి ప్రపంచమునను:

ఘజల్ : కాలగమన మది; దానినాపగ సాధ్యమా?
 దినములు చూసములేండ్లు గడిచెను
 శుక్ల పక్షమున చంద్రబింబముగ
 దిన దినము నొక దీక్షగా
 వెలిగి పెరిగిరా బాలవీరులు
 వాల్మీకి చెంతనా విద్యార్థులు

■కాలగమన॥

సకల విద్యలను చదువనేర్చిరి
 యుద్ధ విద్యలను సాధన చేసిరి
 పెరిగి పదునాలుగేండ్ల ప్రాయమున
 చిరు యవ్వన వీరులుగా నిలచిరి:

■కాలగమన॥

పద్యం : అనుచు జానకి ఎంతో యోచించె నంత
మనసు పరిపరి విధముల సంచరించ
దుఃఖమో దైన్యమో తెల్పలేని విధిని
సంచరించెను యాశ్రమమెల్ల తాను!

పద్యం : పూలతో స్వాగతమిడు పుష్పవనము
రుషుల కాష్టాద మొనరించు రుతుపవనము
పిల్లతెమ్మెర లెగనెడు కొలను నీరు
దైవమా! స్వర్గ మింకెందు గలదు చెవుమ?

ఘజల్ : తనదు యదృష్టమే యిది
యనుకొని సంతసించె నా సీత
పాత జ్ఞాపకము లన్ని తొలగించి
సంతసముతోడ నడచె భూజాత
ఈ విధి దినములు
క్షణములుగా గడవంగ
నవమాసములు మోసి కవలలకు
జన్మనిచ్చెనా ధన్యచరిత్ర!

పద్యం : ఆశ్రమమెల్ల యానందపడెనుగాదె
యతివ జానకి ముద్దుల మూటగట్టు
రాకుమారుల నిద్దర రక్షనేయు
భాగ్యమే దక్కెనంచును భావ మలర!

పద్యం : లవుడు, కుళుడని, నామకరణమ్ము జేసె
తనదు యమృత హస్తముతోడ మౌని
రాజభోగము లేకున్న నేమిగాని,
ప్రేమ తోడుత పెంచె వాల్మీకి మౌని!

ఘజల్ : రాజ్యమేల - రాణివాసమేల
అంతఃపుర కాంత లేల యా బాబురకు
అంతటా అభిమానమే
పెంచుకున్న ఆశ్రమమే చాలును

రాజే యొకనాడు నిన్ను

రారమ్మని యర్థించును

తనదు తప్పు తెలుసుకొనును

నిన్ను క్షమాభిక్ష యడుగు

అంతదనుక నాయాశ్రమ మందు

నేడ దీరు మమ్మ

తల్లిగ, తండ్రిగ, గురువుగ,

నన్ను చూసుకొనుమమ్మ

॥కనుల॥

పద్యం : అనుచు వాల్మీకి మౌని తా నభయ మీయ!

దైవమా నాదు దౌర్భాగ్య మేమిటంచు

తరుణి జానకి వాల్మీకి వెంట నడచి

యాశ్రమంబును చేరెను యతని వెంట!

పద్యం : లెండు మునిపత్నులార మీ రెన్నడేని

చూడలేనట్టి యతిథిని చూడ రండు

యాశ్రమమొల్ల పావన మాయె నేడు

పరమ సత్విత సీత తా నిచట నిలువ!

ఘజల్ : అనుచు వాల్మీకి మౌని పత్నులకు

జానకి పరివయ మొనరించి

ఈమె గర్భవతి, రాజమాత

రానున్న కాలమున మనకు

మనసు దీర శుశ్రూష లొనరించి,

మానవత్వమును చాటుడు

రాజరాజు శ్రీరామచంద్రుడు

తప్పక వచ్చును మనకడకు

పద్యం : ఎన్నడో ఎప్పుడో రాము డిటకు వచ్చి

మనదు శుశ్రూషలకు ధన్యవాద మిచ్చు

ఇది భవిష్య పురాణము రిత్త గాదు

కనుక జానకి తోడుగ కాంచగలరు!

పద్యం : జాలిగా చూసె జానకివై పు తిరిగి
 యడవి యందలి జంతుజాలములు తాము
 జాలిగా వీచె జానకివై పు తిరిగి
 యడవి యందలి వృక్షసంజాతమెల్ల!

ఘజల్: 1. కనుల నీరు క్రమ్ముకొనగ కదిలె మేఘమాల:

చినుకు చినుకు జారిపడగ చెదరిపడెను వాన: ||కనుల నీరు||

2. ఆగ్రహమ్మతో ఆకసమెల్ల ప్రతిధ్వనించగా:

మెరుపులతో, ఉరుములతో ప్రకృతి పలకరించగా:

నిస్సహాయ, నిస్పృహ. నిస్తేజమైన సీత

ప్రకృతిలో కలసిపోవ ప్రయత్నించె భూజాత: ||కనుల నీరు||

3. అపుడు అక్కడకు చేరెను

దైవదూత వాల్మీకి

మహామౌని పుష్పోత్తము

డంతట జానకి నోదార్చి

దుఃఖ భారమున నుండిన సీతను

నంత యోదార్చె నతడు

నాకు తెలుసు నోయమ్మ

నీదు కథలూ, వెతలూ

నీవు పతివ్రతవైన నేమిటి

కాలసర్పమే కాటు వేసినది

ఎంతవారికైనా తప్పదు

కొంత కాలమే విధి నిర్ణయము

కలవరపడబోకు మమ్మ

కష్టములే తొలగిపోవు

పద్యం : అత్తలందరకును వందనమ్ము అనుము
ప్రజలు సుఖశాంతులను పొంద పలికె ననుము
దేశమాయెడ సుభిక్షమ్ముగాగ సీత
ధరణి తల్లికి వందన మిచ్చెననుము!

ఘజల్ : అనుచు జానకిదేవి లక్ష్మణుని
కనుల సీటితో సాగనంపగా
పరిపరి విధముల మనసు క్రుంగగా
రథమును నడిపెను లక్ష్మణుడు
మార్గమధ్యమున తనదు జీవితపు
పాపపంకిలము తలచుకొని
భారముగా తల బాదుకొనుచు
కొనసాగెను అయోధ్య పురికి:

రజకుడొకడు నిందారోపణ

చేసినాడనుచు తెలిపె రాఘవుడు

మనసు క్రుంగగా తలను బాదుకొని

ప్రజాభీష్టమని తలచి

ఎంతో యోచించి, సుంత దయలేక

యింత దారుణము చేసినాడమ్మ

నేను సేవకుడ నేమి సేయగల

వాడనోయమ్మ నిస్సహాయుడను

రాజు యాజ్ఞ శిరసావహించితిని

వెడలి పోవుచున్నాడ నిప్పుడు

యనుచు లక్ష్మణుడు మిగుల దుఃఖించి

జానకీదేవి పాదముల తాకి

రెండు చేతులతో వందన మిడెను

దుఃఖభారమున వెనుక తిరిగెను.

పద్యం : హృదయ వేదన తనలోన దాచుకొనుచు

లక్ష్మణా! వినుమింక నా చివరిమాట

లనుచు జానకి ఈ విధి పలికె తాను

రామనామము దప్పనే నన్యమెరుగ!

ఘజల్ : ధరలో మహిళగ జన్మించుటయే నేరమా!

జగతికి ప్రగతికి మహిళతోడ పనిలేదా?

||ధరలో||

తొలగినదా రామునిపై బడినట్టి యపప్రథ

జానకి నడవుల కంపినంత; సుంతయేని మిగులక

||ధరలో||

కలత పడక నేనడవులలో యాతని

వెంటనంటి నడచితి నానాడు

కష్టసుఖములు కలసి యనుభవము

పొందిన పడతికి ఫలితమిదా?

||ధరలో||

పద్యం : పాపమొ పుణ్యమొ నేడు యిట్లు జరిగె

అయిన నేమిటి యాతని యాజ్ఞ నాకు

వేదవాక్కుని చెప్పుము వేనవేల

వందనాలని చెప్పుము రామునకును!

తరుణి జానకి సుతసముతోడ

వడివడి పయనమాయె నడవికి

రథముపై కెక్కి యానందముతో

ధన్యవాదములు తెలిపె నతనికి

యాత్ర సంతోషమందు జానకిని

గాంచి బాధగా నవ్వె లక్ష్మణుడు

రథముపై నున్న నిండుగర్భిణి

జానకి సంతోషమును

క్షణకాలమున క్రుంగదీసెనా

రథసారథి; వా రాహుడు:

పద్యం : తొలుత మన్నింపుమమ్మ ఈ నేవకుడను

నేను రాజాజ్ఞ చెప్పుచునుంటి యిపుడు

నిన్ను కానల లోపల విడిచిపెట్టి

తిరిగి రమ్మని కోరెను రాఘవుండు:

ఘజల్ : అనుచు లక్ష్మణుడు తెలుపగా వినెను

సాధ్వి సీత క్షణకాలమున

భూమి బ్రద్దలై చీలిపోయినట్లు

హృదయ మెల్ల సంక్షోభమున

క్రుంగిపోవగా లెన్న దుఃఖించె

జానకీదేవి యంత రథమున

పద్యం : లక్ష్మణా నేను చేసిన నేరమేమి?

ఎందుకీ ఘోరశిక్షను వైచినాడు

తెలుసుకొన గోరె నా మనసెంతయైన

న్యాయమేగద నిందితురాలికై న:

ఘజల్ : కన్నుల దుఃఖము పొంగగా

రథమునాపి దిగెను లక్ష్మణుడు

చెట్టు నీడలో దించి సీత నట

పచ్చికపై కూర్చుండ జేసి

పద్యం : అనుచు లక్ష్మణు డంతట యాగ్రహమ్ము,
 నిస్సహాయత, నిర్లిప్త, నిర్వికార
 హృదయ భారములందున వెనుక తిరిగి
 నడచిపోయెను దుఃఖము నాపుకొనుచు;

ఘజల్ : దైవమా! నీదు దుర్మార్గ మేమంచు నిందింతును
 మానవులె నీకు వేధించగా యుండిరా యంచును ||దైవమా||

కాలమా! నేను సాక్షి నై వివరింతునూ
 రాజులకు ఎంత స్వార్థమొ వినిపింతును ||దైవమా||

కళ్ళముందున్న సత్యమే కన్పించదు!
 న్యాయమేదైన వీరికి విన్పించదు!
 ఎక్కడో ఎవ్వడో ఏదో యన్నాడని
 ఎన్నడో ఏదో ఆచారమై ఉందనీ
 యిట్లు పరిపాలనము నేయుచున్నారని
 ఎట్లు ఎదిరించగలనమ్మ పాపిష్టి పనిని! ||దైవమా||

పద్యం : నేను నేవకుడనుగాన పాప మేమి
 నాకు! యనుకొందునా లేక తిరగబడనా
 యనుచు లక్ష్మణుడా రాత్రి కాలమెల్ల
 మిగుల దుఃఖించె బాధ్యత మీరలేక!

పద్యం : ఉదయ కాలమునందున లేచి నడచి
 జానకీదేవి మందిరమందు నిలచి
 ఆమ్మరో నిన్ను ముని కుటీరమ్ము లెల్ల
 చూడ పంపించమని చెప్పె రాఘవుండు!

ఘజల్ : అనుచు లక్ష్మణుడు వడివడి చెప్పుచు
 ముఖము తప్పించి నిలువగా
 తన కోరిక రాఘవుడీ విధి
 తీర్చెననుచు సంతోషించి

పద్యం : లక్ష్మణా నీవు వేకువ నిదుర లేచి
యతివ జానకి గొంపోయి యడవులందు
విడిచి రమ్మిక యిది చక్రవర్తి యాజ్ఞ
స్వపర భేదము లేదు నా రాజ్యమందు!

పద్యం : తరుణి జానకి రావణు స్థావరమున
యచిర కాలము గడపెను యంతెగాక
చపలచిత్తుడు యాతని చెంత నుండె
యనుచు ప్రజ యెల్ల నన్నెంతో యాగి చేసె!

పద్యం : కనుల నిండుగ కన్నీరు క్రమై నాకు
యతివ జానకి పతివ్రత యన్న విషయ
మెల్ల తెలియును, నీవింక మాటమాట
లాడకుండగ నాయాజ్ఞ యమలు జరుపు!

ఘజల్ : అనుచు రాఘవుడు దుఃఖ భారమున
యవని మోయుచున్నట్టి బరువుతో
తలను బాదుకునే ద్వారబంధములు
యదిరిపోవగా శిరము పగులగా!
యది గని లక్ష్మణు డంత యగ్రజుని
దుఃఖ భారమును యనునయించెను
వలదు నీవింక దుఃఖపడవలదు
యాత్మ సంఘర్షణము పడవలదు
నీదు మానసిక స్థితి నేనెరుంగుదును
చిత్తశాంతమును పొందుమా యింక
నీదు యాజ్ఞ శిరసావహించెదను
రాజనీతికే విలువ యిచ్చెదను.
తల్లి సీత నా కానల యందున
తరలగా జేసి తిరిగివచ్చెదను
ఆత్మ సంక్షోభ మంతరించగా
యింకనైన విశ్రాంతి పొందుము
మనసు నిశ్చలము చేసుకొను మింక
శిరోభారములు తొలగిపోవును!

పద్యం : నీవు సౌశీల్య యన్నది నేనెరింగి
నిన్ను కానల కంపుట న్యాయమౌనా?
యనుచు శ్రీరాము డంతట నాత్మలోన
మిగుల దుఃఖించి విహ్వలమాయె నంత!

పద్యం : జానకీ నన్ను చేపట్టి జన్మలోన
ఎపుడు సుఖముల నొందితివమ్మ నీవు
కరకు రాక్షస రావణుకన్న నేను
మిగుల పాపిష్టి వాడనో మిథిలపుత్రి:

పద్యం : శివధనస్సును విరిచి నీ చేయిపట్టి
నాను! యదె నీకు యానందమైన క్షణము
పిదప దుఃఖమ్ము కష్టముల్ తప్ప నీకు
సుఖము లెక్కడివమ్మ ఓ సుందరాంగి!

పద్యం : అరయ లంకను యారడి నంది యిపుడు
సుంత విశ్రాంతి గైకొంటి వేమొగాని,
తిరిగి యడవుల చరియించు తీరు తప్ప
దారి లేదమ్మ నీకింక ధరణిపుత్రి:

ఘజల్ : అనుచు దుఃఖించె రాముడు
ఎంతో రాత్రి గడచు నందనుక
అయిన నేమిటి యామెను యడవుల
కంపుట తప్పదటంచు తలచి,
యనుజుడు లక్ష్మణు కొరకై పనిచెను
మనుజుని, నిశ్చలచిత్తుడు గాగ
చిత్తమంచు యాసేవకు డంతట
వెడలెను లక్ష్మణు నచటికి పిలువ!

పద్యం : అగ్రజుని యాజ్ఞ మీరక లక్ష్మణుండు
కదలి వచ్చెను యారాత్రి కలత నిదుర
చెదరి నట్లాయె రాముడు చెప్పినట్టి
మాట వినినంత విహ్వలమాయె మనసు!

పద్యం : అకట! రాముడు వెర్రినాగన్న గాదె
 ఎన్నో రోజులు రావణు లంక నున్న
 పడతి సీతను దెచ్చియు ప్రణయ పడునె
 అట్టి మూర్ఖుడనా నేను యనుచు పలికె

ఘజల్ : మాటునందుండి మాటలు విసిన
 రాముడా క్షణము వివశుడై పోగ
 చెవులు మూసుకొని కటకటా యని
 ఎంత మూర్ఖుడను యిన్నినాళ్ళుగా
 ప్రజల యభిమతము తెలియగా నైతి
 ఇట్లు జానకీ వ్యామోహంబున
 మునిగి తేలుచున్నాడ న్యాయమా?
 యనుకొని మనసున క్షోభ పొందగా
 తడబడు నడకల వడివడి నడచుచు
 యంతఃపురమున చేరి చింతించె.

పద్యం : తనదు ఏకాంత మందిరమందు రాము
 డరయ కూర్చుండి జానకి గూర్చి బాధ
 పడుచు యోచించె నా జన్మ ప్రాప్తమేమి?
 నీకు నాకును విధి యిట్లు వ్రాసె నేమి?

ఘజల్ : అంతట రాముడు తనపై నిందను
 దూరము చేయగ నాలోచించి,
 ఎంతో యోచించి, జానకి నడవుల
 కంపగ మనసున తీర్మానించె,
 మనసునందొక్క బాధ పై దొలగె,
 మరియొక ప్రక్కన దుఃఖమేతెంచె
 జానకీదేవి ఎదురుగా నిలచి
 ఏమి నా పాప మనుచు ప్రశ్నించి,
 నిలదీసిన యట్లాయె రామునికి
 నిప్పు నంటి నట్లాయె మనసులో

ఉత్తర రామాయణం

1

ఘజల్ : రామా నీ నామమే మాకు మధురం
శ్రీరామా నీ కావ్యమే మాకు వేదం
కమనీయ నామ కళ్యాణరామ
పట్టాభిరామ కోదండరామ

॥శ్రీరామ॥

వచనం : పట్టాభిషేకమైన పిదప రామరాజ్యమున ప్రజలు సుఖశాంతులతో బ్రతుకుచుండగా కొంత
కాలమునకొక వింత సంఘటన జరిగినది.

పద్యం : అరయ నొకనాడు రాముడు రాత్రివేళ
ప్రజల సుఖశాంతి పరికించ నడచుచుండ
రజకు దొక్కడు ధార్యతో రగడ కలిగి
వీధిలో నిల్చి ఈ విధి పలికె తాను

పద్యం : ఎచట నుంటివి? ఎక్కడకేగి వచ్చి
నావు? ఈ రాత్రి వేళలో! నన్నుగాక
ఎవని ప్రేమించి వచ్చితి? వెక్కడుంటి?
విపుడు చెప్పుము లేకున్న విడువ నిన్ను!

పద్యం : నన్ను ఏమార్చి ఎవడికో నడక నేర్పి
వచ్చుచుంటివి యిది నాకు బాధ కాదొ
వెర్రివాడను గాను నేనింక నిన్ను
యేలుకోనంచు నామెను బయటికిడ్యె

రామరాజ్యమున పొందిరి ప్రజలు

ప్రజల కోసమే బ్రతికెను రాముడు

పద్యం : తాను రాజుని గర్వము లేనివాడు
ప్రజలు తన బిడ్డలని తలపోయువాడు:
ధరను శ్రీరాము డొక్కడే దక్షిణాయె
రామరాజ్యము ఒక్కచే రాజ్యమాయె:

పద్యం : ఒకటె బాణము ఒక్కచే మాట తనకు
ఒక్కచే భార్య: పర సతి కన్నతల్లి
కాగ పరిపాలనము నేసి ఖ్యాతి పొందె
నతడు రాముడు: శ్రీరామచంద్రు డొకడె:

పద్యం : మునుల, సాధుల కాచుట ముఖ్యమనుచు
ప్రజల సుఖకాంతులే ప్రభుధర్మమనుచు
ధర్మశాస్త్రము, న్యాయము ధరణీయందు
నిలిపి పరిపాలనము చేసె నీతితోడ:

వచనం : సీతారామలక్ష్మణులు పుష్పక విమానముపై నవరివారముగా అయోధ్య చేరుకొనగా, భరత, శత్రుఘ్నులు, మంత్రి, సామంత ధండనాయకులతో ఆనందముగా స్వాగతము పలికిరి.

కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి పాదములకు శ్రీరాముడు సీతలక్ష్మణ సమేతుడై నమస్కరించి వారి ఆశీస్సులు పొందెను. మంచి ముహూర్తమున శ్రీరామ పట్టాభిషేకము జరిగినది. సుగ్రీవ, జాంబవంత, హనుమంతులకు పెక్కు బహుమతుల నంద జేసి శ్రీరాముడు వారిని ఆనందపరచెను.

ఘజల్ : అవనిపై యానంద ముప్పొంగ
శ్రీరామ పట్టాభిషేకమే జరుగ
నరులూ వానరులూ, దేవతలెల్ల వారు
ముదమార దీవన లివ్వగా,

రామరాజ్యంబు కొనసాగె కొన్నేండ్లు
ధర తాను మురిపాల తరియించగా
మురిపాలతో ప్రజలు సిరిసంపదలతో
నెల మూడు వానలు కురువంగ బ్రతుక

పద్యం : కరువు యనుమాట తెలియని ప్రజలు వారు;
కష్టమనుమాట తెలియని జనులు వారు;
సుఖము సంతోషములతోడ సుందరముగ
బ్రతికినారట! రామరాజ్యమ్ము కాదె;

ఘజల్ : నాటికి నేటికి రాముని రాజ్యము
ఆదర్శమ్ము భువిపై న
సుఖసంతోషము, శాంతి సౌఖ్యము
ఆనందముతో నిండిన జీవము

రాముడు జానకితోడ కూర్చుండె

తనదు వెనువెంట లక్ష్మణు డుండగ

సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు, హనుమం

తుడు యంగద పరివారము

జేజే పలుకగ ఎగిరె విమానము

గగన తలముపై యయోధ్య దారిని.

అత్మీయతతో కంట నీరిడుచు

వీడ్కోలిచ్చె విభీషణుడు

పకలి జగమ్ములు శాంతి పొందగా

వెడలిరి సీతారామలక్ష్మణులు

మమతలే మరచి అగ్ని ముట్టించి
 కుమిలి యేడ్చే లక్ష్మణుడు
 భగభగ మంటలు నింగికెగనె
 యన్యాయముపై కసితోడ
 రామనామమును తా జపించుచు
 నగ్నిపైకి నడచెను జానకి
 భగభగ మండెడు మంట చల్లారి
 అగ్నిదేవుడే నిలిచె ముందర
 వానర, రాక్షస కోటి తమ కళ్ళు
 తాము నమ్మలేకుండగా

పద్యం : సార్ధి సీతను యనుమాన పడుట నీకు
 న్యాయమా! రామ! యిది నీకు తగునటయ్య
 పరమ పావని జానకి పాప మేమి
 లేని సౌశీల్య! భూజాత! నీదు భార్య!

ఘజల్ : అనుచు అగ్నిదేవుడు జానకి
 నంత శ్రీరాము కప్పగించగా
 నరులు, సురులు, వానరులు, రాక్షసులు
 సంతోషముతో జేజేలిడగా!
 యంతట శ్రీరాముడు నుదరితో
 నెలవు తీసుకుని పయనమాయెను!

పద్యం : ధరణి ఏకైక పుష్పకవిమాన మిద్ది!
 రావణుడు ప్రేమ తోడుత దీని తెచ్చె!
 ఎందరై నను దీనిని ఎక్కవచ్చు
 ప్రేమ తోడుత నీకిచ్చుచుంటినయ్య!

ఘజల్ : అనుచు రామునికి పుష్పక విమానమును
 కానుకగా నిచ్చె విభీషణుడు
 యానందముతో వానరు లెల్లను
 దానిపై నెక్కి కూర్చునిరి!

నరులు, వానరులు, రాక్షసులెల్ల రు

లంక చేరుకొనిరంత

తక్షణమే రాముడు లంకకు

విభీషణుని రాజొనరించి

సముద్ర జలముల చల్లి విభీషణు

తలపై కిరీట ముంచె!

పద్యం : తనదు పట్టాభిషేకము పూర్తియైన
క్షణమే, శ్రీరాముతోడ నశోకవనిని
చేరి సీతను రాచమర్యాదతోడ
అప్పగించెను రాముని హస్తములకు!

పద్యం : జగతి పులకితమాయె, భూజాత మోము
సంతసమ్మన రాముని చూచినంత
నరులు, వానర, రాక్షస నాయకులును
సురలు తాపను లెల్ల రు సంతసించ!

పద్యం : జానకీ! నీకు బంధ విముక్తి జేసి
శత్రు సంహార మొనరించినాను గాని,
నీదు మననేమిటో మది నెరుగనైతి!
స్వేచ్ఛ నిచ్చుచు నుంటి నీ యిష్టమనియె!

పద్యం : అనుచు రాముడు యనుమాన మొందినంత
కనుల కన్నీరు ధారలై కదల సీత
లక్ష్మణా! చితి పేర్చుము లంకలోనె
అత్మత్యాగము చేతు నటంచు పలికె

ఘజల్ : చితిని పేర్చగా నాజ్ఞాపించెను
లక్ష్మణు డంతట వానరుల
దుఃఖ భారమున వానర రాక్షస
వీరులు ముందుకు కదలి
మనసులో బాధ దిగమ్రింగుకొనుచు
చితిని పేర్చి రా ప్రాంతమున

నిలిచె రావణుడు క్షణకాలమ్మున

నిరాయుధుడు ఒంటరిగా:

యంతట రాముడు తన బాణమ్మున

రావణు తల దునిమెనుగానీ,

తిరిగి జీవితము కల్గి యా తరే

మొందెముతో కలగలసి జీవించె

పెక్కు బాణములు వేసి రాముడే

అలసిపోయె నా సమయమున

అది గని వడివడి వచ్చె విభీషణు

డంత రాము గని తెలిపె రహస్యము

నాభి యందున యమృత మున్నది

అందువలన అతనికి లేదు మరణము

మొదట నాభిపై దాడి చేయుము

పీదప రావణుడు మరణించునని చెప్పె!

పద్యం : ఇష్టదై వము ప్రార్థించి రాముడంత
అగ్ని బాణము తోడుత నతని నాభి
వగులగొట్టెను యమృత మింకిపోవ
యంత రావణు డాభువిపైన బడియె

పద్యం : శివ శివా! యను రావణు శిరమునుండి
వంత తేజస్సు వెడలి శ్రీరాము గలిసె
జగతి నెల్లను భయపెట్టినట్టి వాడు
రావణాసురు డావిధి మరణ మందె:

ఘజల్ : అనుజుని మరణము గాంచి విభీషణు

డంత కన్నీరు పొంగ

సురాసురుల బెదిరించి తుదకిట్లు

మరణించితివని యేడ్చె

యుద్ధమింక వలదని రాముని

శరణు కోరెనా లంక పక్షమున

ఘజల్ : అనుచు రావణుడు దుఃఖభారమున
 సతి భుజములపై తలవాల్చి
 క్షణము చిత్తమున శాంతిని పొందెను
 తిరిగి మనసులో ధైర్యము చేరగ

నుదతి! రాజ్యభారము నెరపితి
 ముదము దీరగా యనుభవించితిని
 కోరిన కోరికలెల్ల తీర్చుకొని
 ధరణీనెల్ల పరిపాలించితి!
 యింక నాకేల జీవితము పైన
 ఆశామోహము జన్మపాశము!
 యిది వీరోచిత మరణమే యగును
 వీరనారిపై గర్వపడుమింక!
 యనుచు మండోదరికి నెలవొసంగి
 నడచెను రావణుడంత వడివడిగ!

పద్యం : గడిపె నారాత్రి భారము గాగ బ్రతుకు
 తెల్ల వారగ రావణు డంత లేచి
 నూతనోత్సాహమును పొంది నిలచినాడు
 రణము సేయగ ముందుకు కదలినాడు!

ఘజల్ : రథముపై నెక్కి యుద్ధరంగమున
 కేగె రావణుడు వడివడిగ
 దీటుగ నిలబడి రావణుడు,
 రావణుపైన విడువ బాణముల
 శరపరంపరగ యిరువురు వీరులు
 యుద్ధ విద్యలను ప్రదర్శించగా!
 తడబడె రావణుడంత క్షణములో
 రాముని బాణము వచ్చి తాకగా!
 రథము విరిగె, ఆయుధములు జారెను
 సారథి మరణించెను, సుడిపడగా

ఘజల్ : అనుచు రాము డా రాక్షసేళు గని
కొంత విశ్రాంతి పొందగా విడిచె
యవమానమ్మున రావణుడు యుద్ధ
రంగమును వీడి రాజసభ చేరె!

పద్యం : తనదు పితరుల తలచుక రావణుండు
కొంత దుఃఖించె; తనదు ఓటమిని గాంచి
తప్పదిక నాకు ఓటమి తండ్రులార!
జాతి పౌరుషమెల్ల పోగొట్టినాను!

ఘజల్ : అనుచు రావణుడు పరిపరి విధముల
తనదు ఓటమిని తలచి దుఃఖించె
రాత్రి యంతయును నిద్ర లేకుండ
తన తప్పిదమును తలచి నిందించె
చివరిసారిగా పట్టమహిషి
మందోడరి దరిచేరంగ
వెడలె రావణుడు విహ్వల చిత్తుడు
పదములు తడబడ తాను నడవగా!

పద్యం : దైవ ప్రార్థన చేయుచున్న భార్య
సుంత విశ్రాంతి నొంది తానెదురు వచ్చి
పతికి శ్రుణమిల్లి, కన్నుల నీరుగార!
కుశలమా! యంచు రావణు నడిగెనంత!

పద్యం : రథము విరిగెను రణమున నాడు తలకు
గాయమైనది క్షతగాత్రు నైతి గాదె!
కాంత! కుశలము గాక యింకేమి మిగిలె?
మనసు పరిపరి విధముల కుమిలిపోయె!

పద్యం : అష్ట దిక్పాలకుల గెల్చినట్టి నేను
నరుని ముందర నిలువంగ నోపనైతి!
దయను జూచెను రాముడు నేటి వరకు
రేపు మరణము తథ్యము తెలుసుకొమ్ము!

ఘజల్ : సురాసురులు గడగడ లాడగ
 ధరణీ తలమే దడదడ లాడగ
 రామరావణులు రణ మొనరించిరి
 అష్టదిక్పతులు హడలి పోవగా
 ఒకరిపై నొకరు శరపరంపరగ
 బాణ వర్షములు కురిపించుకొనిరి
 నరులు, వానరులు, రాక్షస వీరులు
 సంక్రమాశ్చర్య సంచితులు కాగ
 ఆకాశమ్మున వింత కాంతులతో
 ఆయుధములు విశ్రాంతి కల్గించ
 రణము కొనసాగె రామరావణులు
 ముఛాముఛీ తలపడి పోరగ
 హోరా హోరీ పోరి రావణుడు
 సీరాయుధుండై నిలిచె నా క్షణము
 రాముని ధాటికి ఆయుధమ్ము
 లొక్కొక్కటి పడె నా భువిపైన
 క్షతగాత్రుని వలె నిలచి పోయెనట
 స్థాణువు వోలెను రావణుడు
 అది గని రాముడు జాలిపడె నంత
 చిత్తశాంతితో పలికె ఈ విధిగ!

పద్యం : రావణా! నేడు రణమున యలసినావు!
 ఆయుధమ్ములు చేజారి నిలచినావు.
 యిట్టి నిను చంపు తే విధి శౌర్యమగును
 వెడలి: విశ్రాంతి గైకొని రేపు రమ్ము!

పద్యం : జీవితమొల్ల నా సహధర్మచార
విధిని నడయాడి నాకెంతో నేప చేసి
నావు! నీ నేప కిప్పుడు ధన్యవాద
మంద జేయుచు నుంటినో మగువ! నీకు!

పద్యం : రేపు మరణము తప్పదు నాకు గాని
అయిన ఈవేళ సంధి ప్రయత్న మేల?
రణమో? మరణమో? రాజుల జీవితమున
సంధి యనుమాట తున్నవో సాక్ష్యముగను!

పద్యం : చివరి మాటలు నావింక చింతమాని
వెడలి నిద్రించుమా యిక వేకు వొకటె
మిగిలి యున్నది నీకును నాకుగాని
దాని నీ విధి వృథ సేయనేల యింక!

మజల్ : అనుచు రావణుడు సాధ్వీ మందోదరికి వీడ్కోలును పలికె
కన్నుల లోతుల నీరు కాల్యలై పారగా దుఃఖ మంది
విహ్వలమై నడయాడె మందోదరీ తన యంతఃపురమునకు
భర్త విజయమును గోరి దైవమును రెస్స ప్రార్థించెనంత
భక్తున తెల్లవారినది భయభ్రాంతు లవగ రాక్షసులు
యానందముతో కేశం వేసిరి యంతట వీరులు వానరులు
వింత శోభతో సాక్ష్యమిచ్చె నా యుద్ధమున బాలభానుడు

పద్యం : సోదరా! నన్ను విడనాడి స్వర్గమునకు
వెడిలి పోయితివయ్య నీ వెంట నేను
రాక, తప్పదు! ఓటమి రాక్షసులకు
బ్రహ్మ లిఖించె. తప్పదు బాధపడిన:

ఘజల్ : సురాసురుల ఓడించి గెలిచి రణరంగమునందున నేను
అరివీరుండను, అజేయుండనై తిరిగిన ఫలితము యేమి?
నరుడు వానరుల తోడుగొని వచ్చి, నన్ను ఓడించినాడు
కాలచక్రమా! నన్ను ఈ విధిని గెలుచుకుంటివో యమ్మ!
యనుచు రావణుడు మనసులోన పరిపరి విధముల యేడ్చె!
సుదతి మందోదరి తన ధర్మకు జరిగిన ఓటమి చూసి
పడి పడి యేడ్చెను, ప్రాణమైన కాపాడుకొమ్మనుచు వచ్చె.

పద్యం : దరికి జేరిన ఛార్మసు రావణుడు
చూచి యిట్లనె ఓటమి చూడవలసి
యుండె కాబోలు యింకను బ్రతికి యుంటి
అయిన యికనేమి ప్రారబ్ధ మనుభవించు.

ఘజల్ : అనుచు మందోదరిని తన బాహువులందున పొదిగి
భయము చెందకుము రాజుల జీవితమెల్ల కాలమొక విధిగ
నడవదు! కష్టము సుఖములన్నియు, కలబోసి వచ్చుచుండు
యనుచు ధైర్యమె చెప్పగా యామె చివరి విన్నము చేసె.

పద్యం : ప్రాణభయమేల యికనైన ప్రాణనాథ!
రామునకు జానకీదేవి నప్పగించి
సంధి యొనరించుకొనుము శాంతమ్ముతోడ
మరల నొకసారి యోచన నేయుమయ్య!

పద్యం : పిరికి పందను కాలేను పిచ్చిదాన!
మరణమే నన్ను గెల్చిన మ్రంది పోదు!
సంతమాత్రమునన్ భయ మంది యిపుడు
యతని శరణందునా! యది సాధ్యమగునా?

ఘజల్ రామాయణం

పద్యం : భీకరాకారు డా కుంభకర్ణు డంత
యుద్ధ రంగమునందున వానరులను
చీమలను నల్పినట్లుగ చంపుచుండ
భయము తోడుత వానరుల్ పారిపోవః

పద్యం : తనదు నైన్యము భీతిలి పోవ జూచి
రామ లక్ష్మణు లిద్దరు రక్ష నేయ
అయుధమ్ములు కురిపించినారు గాని
కుంభకర్ణుడు ఈగల వోలె దులిపె

మజల్ : అయుధమ్ము లా రాక్షసుని ముందు హాస్యాస్పదమై పోవుటను
గాంచి

రాముడు భిన్నుడుకాగ లక్ష్మణుడు ధైర్యమే చెప్పినంత
సాయంకాలమ్ముగుటచేత యానాటికి యుద్ధము నాపి
గుడారమ్ములకు చేరుకొనిరి యానాటికి బ్రతికితి మనుచు

వచనం : ఆ మరునాడు యుద్ధరంగమున శ్రీరాముడు స్వయముగాః కుంభకర్ణుని ఎదిరించి నిలిచె.
ఆతని భీకరాకారము వానరులను భయభ్రాంతులను నేయగా, తన దివ్యాస్త్రములలో
శ్రీరాముడు కుంభకర్ణుని కూల్చివేసెను.

ఈ వార్త విని రాక్షస నైన్యము భయాందోళనలతో పారిపోగా, వానర నైన్యము
ఆనందోత్సాహములతో ఉప్పొంగిపోయెను

రాజమందిరమున రావణుడు తన సోదరుని వార్త విని భిన్నుడాయెను.

పద్యం : శివ శివాః యిట్టి వార్తలు వినుట కొరకె
బ్రతికి యున్నది తనువింక భాగ్యమేమి?
కలదు జీవిత మందున కలత తప్ప?
యనుచు రావణు డంతటి దుఃఖమందె:

పద్యం : సకల శాస్త్రాలు చదివిన సారమెల్ల
పడతి జానకి గొనివచ్చి పాడుజేసి
ప్రాణ భయమును గొనితెచ్చుకొంటి నేను
కట కటాః యింక ననుగావ నెవరి తరము?

ఘజల్ : ధరణి యుద్ధాంగినట్లు వానరులు రాక్షస మూకల దునుమ
 క్రుద్ధుడై నట్టి ఇంద్రుణ్ణి పునరాగమనము నేయ
 ఆకసమునందుండి యాతడట మాయా యుద్ధము జరుప
 తిరిగి భీతిల్లి వానర యోధులు పలాయనము చిత్తగించ
 భయపడకుడు ఇదె చివరి ఆయుధము తిరిగి లేవడని లక్ష్మణుడు
 వానర యోధుల కభయమిచ్చి, తన ఆయుధ విద్యను తలచి,
 క్షణము మదిలోన మంత్రమే తలచి, ఆకసమునన్ విడిచె,
 హాలాహల త్వాంతులు చిమ్ముచు బ్రహ్మాస్త్రము నడయాడి,
 ఇంద్రుణ్ణి గుండెలు చీల్చెను. పుడమిపై బడగ నిర్జీవమునన్.

పద్యం : దిక్కులను గెల్చినట్టి ఓ ఇంద్రుణ్ణి
 నీదు మరణము నాట గ్రుడ్డుములు గొలిపె
 నానా నిన్ను పొట్టన పెట్టుకున్న
 పరమ పాపిష్టి తండ్రిని నన్ క్షమించు!

పద్యం : భుజబలమున దేవత లెల్లవారి
 గెల్చి మన కీర్తి దిగ్దగంతములకెల్ల
 వాటినావయ్య! నిన్ను కోల్పోయినాను!
 యింక దిక్కెవరనుచు రావణుడు యేడ్చె!

ఘజల్ : అరిపీర భయంకర భీకరాకార ఘోర భుజబలోపేతుడగు వాడు
 నాడు ప్రోదకుడు కుంభకర్ణుడు; వాడినిక నిద్ర లేపుడని చెప్ప
 నై న్య మెల్ల నడయాడె నారాత్రి, కుంభకర్ణుడిని నిద్రలేపగా
 తప్పెటయను తాళములు మ్రోగె, ఏనుగు ఘోరములు వినిపించె
 విశ్వప్రయత్నము చేసి యా పిదప నిద్ర లేపిరా కుంభకర్ణుని;
 అతడు భీకరాకారుడు విసుగున నిద్ర లేచి వినె రావణునాజ్ఞ
 అగ్రహముతో నడిచె యుద్ధమున కంతట రాక్షసు లానందించగ

పద్యం : ఆమ్మ సామిత్రి కేమని తెలుపువాడః
ననుచు రాముడు మిగుల దుఃఖించుచుండ
ప్రొద్దు జారెను చీకటి తెల్లవారః
వచ్చుచుండగ వానరులంత యేడ్వః

ఘజల్ : దూరమున నొక్క వెలుతురు వెలిగెను చీకటి చారులలోన
ఆకసమెల్ల సూర్యకాంతివలె నిండెను సామీప్యమున
అచుగో అక్కడ హనుమంతుండ వానర పీరులు మురువః
ముదమున రాముడు సంతోషము గొని లేచెను ఆశలు నిలువ

పద్యం : అంత హనుమంతు డచ్చట దిగెను క్షణము
యచట సంజీవి గుర్తించ నలవిగాక
పర్వతము దెచ్చినాడను చూడుడనుచు
తనదు చేతుల తోడుత దించినాడు.

ఘజల్ : హనుమంతుడు తెచ్చిన పర్వత భాగము నిశితముగా పరికించి
జాంబవంతు డందు కనుగొనెను సంజీవిని గుర్తించి
దాని సాయమున తక్షణమే యట లక్ష్మణుని బ్రతికించి
మిగుల సంతోషభరితులై రి రామలక్ష్మణుల గాంచి

పద్యం : మృత్యువాతను బడిన వానరుల నెల్ల
వేడ్క సంజీవి తోడుత జన్మనిచ్చి
మరల జీవుల జేసెను జాంబవంతు
డంత రాముని నైన్య ముప్పొంగిపోయెః

పద్యం : జయజయ ధ్వనులంతట మిన్ను ముట్టః
రామనామము మహిమాన్వితమ్ము గాగః
తిరిగి సూర్యోదయమ్మున ఉద్యమించి
యుద్ధరంగమునందున దూకినారుః

క్షణములోన లక్ష్మణుడు పడిపోయె, వానరులు భీతిపడగా
రాముడార్తజన రక్షకుడు దుఃఖసాగరమందున మునుగః

పద్యం : మిగుల దుఃఖించె రాముడు మానసమున
లక్ష్మణా! నీదు నేవలు లక్షలాది
అనుజులందరకును మార్గదర్శకములు:
నీదు చరితము ధన్యమౌనయ్య స్వామి:

ఘజల్ : సీత వలదు ఈ యుద్ధమే వద్దు ఏల నాకు ఈ వృథా జీవితము
నేను నైతము ఆత్మహత్య కొనసాగించుదు ననుచు
అంత రాముడా యుద్ధరంగమున అత్తనన్యాసి కాగః
సుగ్రీవాదులు యనునయించి, కర్తవ్యోన్ముఖు చేసి
కాగల కార్యము చూడవలయు నిపుడింక లెమ్మనుచు లేపె;

పద్యం : అంత సూర్యాస్తమయమాయె సంతలోన
యుద్ధమును నిల్పి, నైన్యము సేద దీరె
జాంబవంతుడు లక్ష్మణు చేయి జూచి,
కాదు మరణము, మూర్ఛిలై నంచు తెలిపె.

ఘజల్ : తిరిగి సంతోష పులకిత మాయెను రాముని మనసాక్షణము
ఏది లక్ష్మణుని తిరిగి లేపుటకు లేపన మేదని పలుక
సూర్యోదయ కాలము లోపల హిమాలయములను చేరి
సంజీవని తెచ్చిన చాలును తిరిగి లేచునని పలికె
అది ఏవిధముగ తేగల మనుచును తిరిగి నిస్పృహలు పడగ
వాయుపుత్రుడా క్షణమున ఎగిరెను సంజీవని కొనితేగ
చిత్తమున క్షోభ పొంగిపొరలగా రాముడట కూలబడగః

పద్యం : తనదు ఆత్మకు మరణమా యన్నరీతి
పొంగిపొరలెను రాముడు దుఃఖపడుచు
లక్ష్మణా! నిన్ను గొనివచ్చి యుద్ధమందు
నిలిపి యన్యాయముగ చంపుకొంటినయ్యః

ఘజల్ : ఉదయ కాలమున మ్రోగె రణభేరి రాముని శిబిరములోన
 బిలబిల బిలబిల వానర నైన్యము పరుగున లంకను చేరి
 రాక్షస నైన్యము పైకి ఆయుధము ప్రయోగించగా సాగె
 లక్షలు లక్షలు రావణ నైన్యము రణమున పరుగులు తీయ
 కదనరంగ మిశ, కరకు కత్తులతో పీనుగ పెండ్లు కాగె

పద్యం : స్వయముగా రామలక్ష్మణు లవట నిలచి
 యుద్ధమున వానరులు వేగ ముద్యమించి
 యసుర గణముల నెల్లను యంతరించ
 నేయగా ప్రోత్సహించిరి; శక్తి తీర:

ఘజల్ : అప్పుడు మేఘనాథుడు ఆకాశంబున నిలబడి తాను
 బాణ వర్షమే కురవగా చేసి వానరులను భయపెట్టె
 అదృశ్యముగా వానరుల చంపు రావణు పుత్రుని చూసి
 వానర వైన్యము భయమున రాముని సన్నిధి చేరెను క్షణము;
 అంతట లక్ష్మణు డస్త్రమును పట్టి ఆకాశము గురిపెట్టి
 రావణు పుత్రుని పైకి బాణమే విడిచెను తా సగబట్టి
 క్షణమున బాణము ఆకాశమున విరిచెనా మేఘనాథుడు రయమున
 ఇరువురు పీరుల అస్త్రశస్త్రముల ఆకాశము ధగధగమండి
 ప్రళయకాల భీభత్సము కల్గెను ప్రపంచమే భయపడగా:

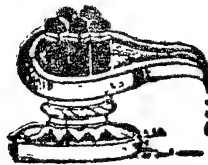
పద్యం : మేఘనాథుడు అదృశ్యరణ పికాచి
 ఆతని మాయల యుద్ధము లంతకంత
 చిత్తజ్ఞేభను కల్గించె చిత్ర మయిన
 వాని ఆయుధ వర్షము వానరులకు.

ఘజల్ : విడిచె నొక బాణమంతట లక్ష్మణుడాకాశమును చేర
 దాని పడగొట్టి మేఘనాథు డింకొక యస్త్రము వేయ

ఘజల్ : మనసు లోతులన్ కలత చెందగా సభను వాయిదా వేసి.
 గృహమున చేరెను రావణుడంత మందోదరి చేరన్.
 విభీషణుని శిక్షించిన తీరును మందోదరి ప్రస్తావించి
 పదుగురు శత్రువులౌట లాభమా తెలుసుకొమ్మంచు పలికె.
 మిగుల చింతించి, రావణుడంత మందోదరి దరిచేరి,
 మనసు పొరనింక తోలచివేయకుము మరణము వచ్చిన రానీ
 చచ్చిన చత్తునుగాని రామునితో యుద్ధమే నేతునుగానీ
 శరణు కోరవిక, మారుమ్మాటాడబోకు యిక చాలుననియె.

పద్యం : పరుల సతికోరి ప్రాణము తీసికొనగ
 కలిగె దుర్బుద్ధి నిన్నిక కాచుటెట్లు
 దైవమా! నాదు ప్రారబ్ధ మిట్టులుండె
 ఎవరి నని యేమి లాభము? ఏమి ఫలము?

ఘజల్ : అనుచు మందోదరి దేవి మహాసాధ్వి మనసున జ్ఞానము పొంది
 దైవమును గూర్చి పరిపరి విధముల మిగుల చింతించెనపుడు
 రావణు డంతట యాగ్రహమ్ముతో మందోదరి దూషించి
 బిర బిర నడచుచు వెడలిపోయె తన ఏకాంత మందిరముకు
 లంకలోన దుశ్శకునము దోచెను గ్రద్దలు, బోధలు ఎగిరి
 దుశ్శబ్దములను చేయసాగెను భయకంపితులై ప్రజలు
 జరగనున్న దుర్ఘటనలు తలచుక భీతితో మిన్నకుండ

ఘజల్: 1. అనుచు రావణుడు తన మది లోతుల
కలత చెంది నైన్యము తోడుత
పలికె మీరింక మీదు భావముల
తెలియ జెప్పుడని తెలిపినంతనే
విభీషణుడు రావణుని సోదరుడు
నిర్భయముగ నిలుచుండి పలికెను

ఘజల్: 2. అన్నా: ఇది అన్యాయము యుద్ధము
నష్టదాయకము లంక కంఠటికి
సీత నికనై న రామునకు చేర్చి
క్షమాభిక్ష నర్థించుము వేగమే
అది మన జాతికి, లంకకు, నీకు
అన్ని విధంబుల ఉత్తమంబగును.

అన్నా

ఘజల్: 3. అనిన విని రావణుడు నాగ్రహము
పెల్లుబుకగ తన యాసనము వీడి
లేచి నిలుచుండి ద్రోహి! యనుచు
సభను వీడి వడివడి నడచుచు
విభీషణుని దరి చేరుకొనె నపుడు

అనిన విని

ఘజల్: 4. ఒకటికి పదిమార్లు నన్ను నారాముని
పాదము లంటుకొను మనుచు
నీవు చెప్పుదువు నీచుడా యింక
నాదు రాజ్యమున ఉండగా తగవు:
తమ్ముడవని కరుణించి ప్రాణముల
విడిచి పుచ్చితిని పారిపొమ్మింక
నాదు రాజ్యమున ఒక్క క్షణమైన
ఉండగా తగవు వెడలి పొమ్మింక

పద్యం : అనుచు రావణు డాగ్రహోదగ్రు డగుచు
నా విభీషణు నటనుండి వెడలగొట్టె
కనులలో నీరు నిండగా కలయజూచి
సభను విడిపోయె నా విభీషణుడు సంత:

పారిపోయిరి రాజ్యముల వీడి
 నరులు వానరులు నన్ను చంపుటా
 ఎట్లు సాధ్యమో తెలుసుకొమ్మనుము
 వెళ్ళి పొమ్మింక చేరి రామునికి
 తెలుపుమా యింక యుద్ధమే యని
 రణమొ మరణమొ అక్కడే తేల్చు
 కొందుము నందికి ఓప్పుకొనమోయి:
 పెడలు మింక యా రాముని కనుగొని
 చెప్పుమా నాడు పలుకులని తెలిపె:

పద్యం : అంగదుడు రావణుని మాటలన్ని వినుచు
 ఓయి! నీకింత కండకావరము గలదో?
 నరులు వానరులన్నచో నవ్వులాట?
 చేవ గలదేని నాడు పాదమును గదుపు?

ఘజల్ : అనిన విని రాక్షసేళు డంత తన నైనికులం బిలిపించి
 అంగదుని పాదములు బట్టి యీడ్చి పడగొట్టుండని పలికె.
 బిలబిల రాక్షస నైన్యము అంగదు పాదములం పడగొట్టి
 గిరగిర తిరుగుచు బలమున గుంజుచు ప్రయత్నించి విధి లేక
 ఓడిపోయిరి బిక్కమొగములతో రాజు గని తలలు వంచి
 సాధ్యము కాదని పలికిరి అది విని అదరిపడెను రావణుడు
 పకపక నవ్వుచు పైకి ఎగురుచు వెడలిపోయె అంగదుడు

పద్యం : ఒకడు వానరు డానాడు వచ్చి లంక
 నెల్ల కాల్చియు హోయిగా నెగిరిపోయె
 ఇప్పుడు ఇంకొక వానర ముష్కరుండు
 వచ్చి ఈ విధి మన నవమానపరచె:

పద్యం : యుద్ధమున మీరు వీరాధి వీరవరులె
 కాని యావలి పక్షము కాంచిచూడ
 గెలువజాలుదుమా యని గ్లాని కలిగె
 యిప్పుడు నిర్భీతి మీ యభిప్రాయ మిండు:

ఘజల్ : అనుమ నంగదుడు రాముడు చెప్పిన నంది పలుకులను తెలుప
 ఆగ్రహముతో రావణుండంత తన పై నికులను పిలిచి
 ముందు వీని మదమణగదీయుడు పిదప రాముడిని చూడవచ్చును.
 పట్టి బంధించి, వీని కడతేర్చి శవము రామునికి చేరవేయుడు

పద్యం : అనిన రావణు పల్కుల నాలకించి
 పదుగు రొక్కటిగా వడి పై నబిడిరి
 అంగదుడు వారి నెల్లను యిడ్చివేసి
 రావణా; విసుమింక శ్రీరాము పలుకు

పద్యం : ఇంకనై నను సీతను యప్పగించి
 శరణు కోరుము; లేద నా శరము లెన్నొ
 లంకనెల్ల ను దహించు నిన్ను చంపు
 నిజము గ్రహించి మనలుకొ మ్మింకనై నః

పద్యం : నంది కావలెనన్నచో నన్ను చేరి
 శరణు కోరుము లేదన్న యుద్ధభేరి
 మ్రోగు నిక యుద్ధమే మరునాటి నుండి
 నీదు పలుకులు తెలుపుము నిక్కముగను.

ఘజల్ : అంగదుని పల్కు లాలకించి తన
 యాగ్రహము వెళ్ళగ్రక్కి
 ఓరి వానరా! నేను రావణుడ
 పకల లోకములు గడగడ లాడిన
 వీర భయంకర రాక్షసేకుడను
 హరుని మెప్పించి యాత్మలింగమును
 పొందినట్టి శ్రీ కైవ భక్తుడను
 మరణమే లేని వీరుడను నేను
 నన్ను బెదిరించు నీదు పలుకులు
 నవ్వు తెప్పించు నాకు తెలుసుకోః
 సురాసురులు యక్ష గంధర్వులు
 కిన్నర కింపురుషులు నను చంపలేక

ధీరుడు అంగదు డంత నిలుచుండి
 వెళ్ళి వత్తునని పలికె;
 అంత శ్రీరాము డాతని తోడుత
 ఈ విధి పలికెను ప్రశాంతమ్ముగా

పద్యం : తెలుసుకొనలేక శ్రీరాము భార్య యనుచు
 అపహరించిన సీతను అప్పగించి
 శరణు కోరిన సీతయి దయనుజూపి
 విడిచి పెట్టుదు; తప్పు మన్నింతు ననుము;

పద్యం : యద్ధమే నీకు కావలెనన్న మేము
 భేరి మ్రోగింతు మింక నాలస్యమేల;
 కాచుకొమ్మని చెప్పుము లంకనెల్ల
 రామబాణము దహించు ననుచు తెలుపు;

పద్యం : రావణా! నీకు మరణము రాసియుండి
 సీత నీవిధి చెరబట్టి చిత్రహింస
 చేసినా విక తప్పదు నీకు శిక్ష
 యనుచు రాముడు తెలిపె నంచనుచు తెలుపు;

ఘజల్ : రాముని సందేశమ్మును గైకొని యంగదుడట నెలవందుకొని
 గదను గిరగిరా త్రిప్పుచు నడచుచు రావణు సభలో చేరె
 ఎవడురా నీవు? ఎందుల కిట కేతెంచితివని రావణుడు
 ఆగ్రహమ్ముతో పలికి యంగదుని యవమానం బొనరించె

పద్యం : ఓరి రావణా! నీకు చావొచ్చి నిలిచి
 కన్నులందున కండ కావరము కమ్మి
 మదపు ప్రేలాపనలు చేయుచుంటి వార
 రామ బాణము నిన్ దహించు నింక.

పద్యం : పరుల సతి పొందు గోరుట పాపమన్న
 ఇంగిత జ్ఞాన మైనను నీకు లేదు
 వేద పండితు డంచును విర్రవీగు
 చుందు విధి నీకు తెలియదో శుంఠ! మూర్ఖ!

ఘజల్ : రావణుని పీడిన విభీషణుడు రన ధర్మమార్గమున బోవ
 విశ్వల చిత్తుడుగాగ నడయాడి రాముని నన్నిది చేరుకొనెనంత
 రామ శ్రీరామ నీదు దాసుడను నిన్ను శరణమ్ము కోరినవాడను
 వన్ను దయజూచి నీదు పక్షమున చేర్చుకొమ్మనుచు

మిగుల ప్రార్థించె

అంతట రాముడు సాదరమ్ముగా విభీషణుని కూరుండబెట్టుకొని
 అభయమిచ్చి తన యనుజుని వోలెను రక్షణ నేయుదుననెను
 రాముని విజయముకొరకు తానింక పోరునేతునన విభీషణుడు
 వట్టరాని సంతోషమ్మున వావర వీరులు జయజయ ధ్వనులు

పేయగా

ఘజల్ : ధన ధన ధన ధనా ధనా; వానర
 ధరణి నడచి వచ్చెను రామా;
 ఇంక నీవాజ్ఞ ఇచ్చిన క్షణమే
 లంకను బూడిద వేతుము రామా;

॥ధన॥

యనుచు సుగ్రీవు డంత శ్రీరాము
 వడిగె లంక సామీప్యము జేరగ
 రాముడు ఒక పరి యాలోచించి
 రాయబారమును నేయ మాహించె

॥ధన॥

పద్యం : రాయబారము నేయగా రావణుడు
 సమ్మతించునొ లేదొ సందేహపడక
 అతని సభలోన కేగి నా వాక్యములను
 తెలిపి రాగల ధీరులు తెలుపరయ్య;

ఘజల్ : అనుచు శ్రీరాముడంత వానరుల
 నెల్ల వీక్షించె క్షణము;

ఘజల్ : వీరులారా! రాక్షస యోధులారా!

రణరంగ మాత్రాడ విక్రములారా!

నరవానరులు సంద్రమును దాటివచ్చిరి

యుద్ధమే తణమునో జరుగు నికచూడుడి

మీరెల్ల నావెనుక నడిచి రణమే చేసి

రాక్షసుల మర్యాద కాపాడగావలయు

॥వీరులారా॥

పద్యం : అనుచు రాణు డావిధి విన్నవించ

రాక్షసేకులు రణమున పోరు సల్పి

నీకు విజయము చేకూర్తు మనుచు పల్కె

రావణుడు కొంత భయమును వీడి నిలిచె:

పద్యం : తనదు బలమే యపూర్వ సైన్య మగును

మేఘనాథుడు, కుంభకర్ణాది యోధ

సైన్యమున్నది లక్షలకొలది యింక,

రాముడొక్కడు, వాడేమి నేయగలడు?

ఘజల్ : నరుడట! వానరులట! వాని సైన్యమట!

నవ్వులపాలై పోవుట తప్పదట!

తోక లాడించుకొనుచు గంతులే

నేయుట యుద్ధము నేయుటనుకొండ్రు

యుద్ధమన్నచో పిట్టల కొట్టుట

కాదవి అతసికితెలియును ఇకనైనా

తండ్రిమాట కొరకని కానల కేగుట

కాదురా రామ యుద్ధమన్నచో

తరుణి కోరికను తీర్చగ హరిణిని

కొట్టుటలు కాదు రణము నేయుట

లక్ష తలలు తెగి నేలపై బడుట

అక్షయునితో యుద్ధము నేయుట

నీవో నేనో ఒకరే బ్రతుకుట

కాచుకొనుము రావణునికి ఎదుట!

॥నరుడట॥

॥నరుడు॥

॥నరుడట॥

పద్యం : తనదు సైన్యపు బలమును తరచి చూచి

రావణుండంత భయమును పొరడ్రోలి:

యుద్ధమునకన్ని ఏర్పాట్లు చేసి వచ్చి

హాయిగా ఒరిగి విశ్రాంతి నొందెనంత!

పద్యం : అంత నా యశోకవనమునందు సీత
సంతసమ్మున రాఘవు తలచుకొనుచు
దిన దినంబును యుద్ధ వార్తలను వినుచు
గడప సాగెను దినమొక్క గడువుకాగ!

ఘటల్ : యుద్ధమే వచ్చి, లంక నాశనమైన విధి నొక్క కలను
కనెను మందోదరీ మహాసాధ్వీ భయమున రావణుచెంత చేరెను
ఇప్పటికై నను మించలేదింక మొండిపట్టు విడుమయ్య
సీత నానికి యిచ్చి, మన తప్పు గావగా కోరుమయ్య
యనెడు మందోదరీ పలుకులు విని వినుగు చెంది రావణుడు
చచ్చిన చత్తునుగాని వానినిక శరణు కోరనని తెలిపె

పద్యం : అతని మనసున క్రోధము; ఆత్మలోన
లంక పడిపోవుచున్నట్టి లక్షణములు
ఓటమిని పొందుచున్న దుశ్శకునములును
కలిగి రావణు డలతట కలత చెందె:

ఘటల్: 1. తాను తలచినది నిజముసేయగల జగజ్జటి రావణుడు
శివుని మెప్పించి ఆత్మలింగమును పొందినట్టి నిర్భయుడు
అష్టదిక్పాలకులను బెదిరించి గెలిచినట్టి రాక్షసుడు
తనదు పేర్విన్న భువన భవనములు కడలిపోవగా
భయము చెందగా చేసినట్టి రణరంగ దీరుడు "తానుతలచినది॥

2. ఒంటరై పోయినట్లుగా వగచెనపుడు
కంట నీరుప్పొంగ కలత పడెనపుడు
క్షణక్షణమున తనకు మరణ మానన్నమై
తరుముకొచ్చిన యట్లు తడబడెను మనసులో ॥ఒంట॥

పద్యం : గుండె లోతులు భయముతో గుంజులాడ
రావణుండంత తనరాజ్య పీఠవరుల
సభకు రప్పించి, యాసీను లవగజేసి
వివరముగ తెల్పె నా విపత్కాలమెల్ల:

ఘజల్ : చెలగి రావణుండంత తనపైకి రాముడేతెంచ విధము
 తెలుసుకొని, సర్వనైన్యముల పిలిచి యుద్ధమునుగూర్చి తెలిపె
 మేఘనాథు డాతని పుత్రుడు; యుద్ధమే మేలుమేలని పలికెన్,
 సర్వనైన్యములు రాజు యజ్ఞులను వినగ తలపోసి నిలిచెన్
 అంతట రావణు సోదరుండు ధర్మాత్ముడైన యా విభీషణుండు
 అన్నా! యిది యన్యాయము రాముని శరణు వేడుమని పలికె
 అది విని రావణు డాగ్రహముతో ఎగిరి గంతులే వేసి
 చట్టసభ నుండి తొలగి పొమ్మంచు అవమానమునే చేసె
 తలను దించుకొని విభీషణుం డటనుండి క్షణములో వెడలెన్

పద్యం : రాముడావలి ఒడ్డును దాటినాడు
 తరలి వచ్చుచున్నాడు తరుణి గావ!
 యన్న వార్తలు జానకి చెవుల సోకి
 తనవు పులకించె సంతస మామెలోన!

పద్యం : రావణుండెటు చురణించు; రాక్షసాంగ
 నలకు తప్పదు శిక్షని త్రిజట తనదు
 స్వప్న వృత్తాంత మెల్లను తెలిపినంత
 శోకమెల్లను తోగె యశోక వనిని!

ఘజల్ : అప్పటి వరకును జానకి నచ్చట హింసలు పెట్టినవారే!
 ఆమెకు సేవలు చేయ మొదలిడిరి పట్టపురాణిని బోలి,
 త్రిజట స్వప్నమును నిజమని నమ్మిరి రాక్షసాంగనలు యంత
 తల్లి మమ్ముల కాచి రక్షించుమనుచు ప్రార్థించి రంత!
 తెలియక చేసిన తప్పులేగానీ తెలిసి చేయలేదమ్మా!
 రావణు యానతి మేరకు ఈవిధి చేసితి మంతే నమ్మా!
 యనుచు రాక్షసాంగనలు జానకిని వేడుకొనిరి తామంత!

అది విని సముద్రరాజు చింతించి

యిట్లని పలికెను సమస్య తీరగ

రామ: నీనామ స్మరణచే రాళ్ళు
బరువు కోల్పోయి నీటిపై తేలు
నిది నేనిచ్చిన వరము గైకొనుము
వారధి కట్టుము: లంక చేరుము:

పద్యం : అనిన వానరనై న్య మానంద మంది:
రామనామము రాయుచు రాళ్ళనెల్ల
తెచ్చి పడవేయ నవి నీట తేలియాడె
కొలది దినములలోన వారధిగ నిలిచె:

పద్యం : రామ నీ నామమునకున్న రక్తి యేమి?
రాళ్ళు నీళ్ళందు తేలిన రమ్య మేమి?
నీవు మానవ రూపున నిల్చియున్న
హరివి: గాకున్న సాధ్యమా: సురులకైన?

పద్యం : అనుచు వానర వీరులు భక్తితోడ
రామనామము భజనగా తలచుకొనుచు
సాగిపోయిరి డాటుచు సంద్రమెల్ల
ఔర: విధి లీల యీ విధి యుండెగాదె ?

యది యనర్థక మౌనంతో యవనికెల్ల
అయిన తప్పదు యంతటి ఆగ్రహమ్ము!

ఘజర్ : ధ్యానస్థిలో తాను కూర్చుండి
సముద్రు కొరకయి చేసె ధ్యానము
అతడు కనబడిన సంది కుదిరించు
కొనగ తలపోసె రాముడా క్షణము
పొద్దులు పొద్దులు గడచినగాని సముద్రుడు
కనబడదాయెను సౌజన్యముతో
విసిగివేసారి రాముడు లేచెను
ఆగ్రహమ్ముతో విల్లు సంధించె
బ్రహ్మస్త్రముతో క్షణములోన యీ
జలధి నెల్ల విరించెద ననుచు
గడగడ వణుకుచు తాను కన్పించె
సముద్రు డంతట శాంతించు మనుచు
రాముని వేడెను కరములు చుుకిచి
శరము నుపసంహరించు మని పల్కి

పద్యం : కాలనియమము మాత్రమే కాద నేను
చేయుచున్నట్టి యీపని రామచంద్ర!
ఆగ్రహమ్మేల నాపయి నంత ఘోర
నేర మేమున్నదయ్య నా నిర్ణయమున.

పద్యం : జలములుండుట సంధ్రము నందుగాక
జనుల మోముల నుండునా జగతిలోన
నీదు కార్యము జెప్పిన నాకు తోచి
నట్టి సాయము జేయుడునయ్య రామ!

ఘజర్ : అనిన సముద్రుని గాంచి శ్రీరాము
డంత తన బాధ తెలిపె నతనితో
జలధి దాటగా వలయు వానరులు
తగిన సూచనలు తెలుపుమని పలికె

ఘజల్ : 1. మహాబలుడు సుగ్రీవు డద్యక్ష

దౌను యుద్ధమున కాది యంతము!

సైన్యమెల్ల నడయాడగా వలయు

నాతని యిష్టప్రకారము!

ఉపాధ్యక్షుడగు అంగదుడు

సలహాదారుగ జాంబవంతుడు

రామలక్ష్మణుల కంగరక్షకుడు

వాయువుత్రుడా హనుమంతుడు

యనుచు విభజించి సైన్యమెల్ల

సంసిద్ధము చేసెను జాంబవంతుడు.

పద్యం : జాంబవంతుడు యీవిధి సైన్యములను

వర్గ విభజన గావించి వినయముగను

రామ: యిది నీకు సమ్మతమే గదయ్య:

యనిన తలయూచి శ్రీరాము డనుమతించె:

ఘజల్ : మిగిలిపోయినది సంద్రము దాటుట

ఎట్లును ప్రశ్నాపత్ర మొక్కటే:

అది వానరులకు, రామలక్ష్మణుల

కందని మోరసమస్య రూపమే

చూచి చూచి శ్రీరాము డొకమారు

లక్ష్మణా ఏమిచేతమని పల్కె

ఆగ్రహముతో లక్ష్మణు డిట్లనె

బ్రహ్మత్తమునే విడిచి సంద్రమును

అవిరి చేయుము దారి కలుగును

నడిచి పోవగా వీలు కలుగుననె

అది విని వానరులంత భయముతో

రాముని జూచిరి ప్రళయమేల యని

పద్యం : లక్ష్మణా! నీదు పల్కులు నిజమెగాని:

ప్రళయ మేర్పడునయ్య బ్రహ్మాస్త్ర విధిని

గదతో మోదుచు గంధర్వునై న

పడగొట్టగలుగు జాంబవంతుడు
అటునిటు చేతులతోడ అరిపీర

యోధుల చంపెడు అంగదుడు
ఒకడు వాలమున గిరగిర త్రిప్పును

ఒకడు రాళ్ళనే విసిరి చంపును
అడవి యోధులా వానర వీరులు
లక్షణముగ లక్షలు గల్గిరి
అక్షయముగ అద్భుత బలులై !

పద్యం : జలధి ఉప్పొంగి నడయాడుచుండె నంత
నై న్యమెల్లను భీతిల్లునట్లు తాను
దాని దాటుట ఎట్లు శ్రీరామచంద్ర!
యనుచు వానరు లెల్లను యుచిగిరంత!

ఘజల్ : అప్పుడు వానరనై న్యము తోడుత
రామలక్ష్మణులు నిలుచుండి
ఆపల లంకారాజ్యము గలదు
ఈవల మనమే ఉంటి మిప్పుడు
క్షణము సంద్రమును దాటిన చాలును
యుద్ధమే మొదట సిద్ధమైయుండు
ఎవరు వీరు లింకెవరు అధ్యక్షులీ
మహానై న్యమునకు మున్నుండు
ఎవరు యుద్ధరంగమును జయముతో
నడువగ జాలెడు వీరశేఖరులు
మొదట మనమిట్టి విభజన చేయగ
వలెను ఆ పిదప సంద్రము దాటుట

పద్యం : అనుచు శ్రీరాముడా ఉదయమ్ము వేశ
వానరులముందు నిలుచుండి ఒక్కమారు
వివిధ విధముల వానర నై న్యములను
విభజన మొనరింపగా నిశ్చయించె!

ఘజల్ : హనుమంతుడు లంకనుదాటి సంద్రముపైన సాహసయానము
 చేయుచు సరగున చేరెను రాముని పాదసన్నిధికి
 సాధ్వీసీత కబురందిన రాముని కన్నులు మోదముతోడ వెలుగగా
 తరుణి కిష్కింధ తలపులవలపుల తలుపులు పులకిత కలువలుకాగా
 వానర వీరులు దానవ వైరముతోడ కడగండ్లు
 ఇడుముల బడుటకు సమరసన్నాహ రణప్రయత్నముల
 వడివడి నడచుచు నడుగులు వేయిగ
 పుడమి ప్రతిధ్వనులతోడ తడబడగ
 పాదధూళి పైకెగసి మేఘముల వోలె కనబడగ
 జగతికి ప్రళయము చేరువై నటుల
 ప్రగతికి మార్గము తీరు వై నటుల
 సాగరవాహిని వోలె నడచెనా
 వానర సైన్యము; వీరులు, ధీరులు
 మహాబలతోపేత రణరంగ, వీరకోవిదులు
 ఒక్కొక్కం డొక్క సింహ రణకౌశలము
 తనవున ఓడిసిన వీర వానరులు
 నడచిరి సంద్రము చేరువకాగా:

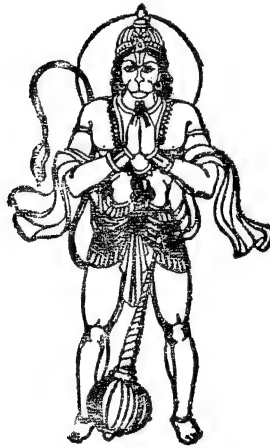
పద్యం : సీత రావణు చెరలోన చేరియుంట
 తెలిసిపోయెను శ్రీరామ సైన్యమునకు
 క్షణము సంద్రము దాటిపోగల మటచు
 విశ్రమించిరి యారాత్రి వీరవరులు

ఘజల్ : కొండలను పిండి గొట్టగా గలుగు
 సాహసవీరుడు సుగ్రీవుడు
 ఆకసమునైన అరచేత బట్టు అరివీర
 భయంకరు డా హనుమంతుడు

సీతను రాముని కప్పగించుము
చింతలు దూరము చేసి బ్రతుకుము

పద్యం : అనుచు ఆయమ చెప్పినదంత వినుచు
తరుణి! యిది నాకు తెలియును తాటకాది
రాక్షసుల జంపినట్టి శ్రీరాము డనుచు
అయిన యిప్పుడు ఓడుట భావ్యమగున?

ఘజల్ ; మంచికో చెడుకో రాముని తోడుత
యుద్ధమే తెచ్చుకొంటిని నేను
అతని చంపుటో నేను చచ్చుటో
అంతె గాని ఇప్పుడేల భీతిలుట
పిరికిపందవలె శరణు జొచ్చుట?
పాపపుణ్యములు నాకును తెలియును
ప్రారబ్ధము ఎట్లున్నదో తెలియదు
కాని యిప్పుడాతని శరణు కోరను
పిరికిపండ్ల నై బ్రతికియుండను
అనుచు తన నిర్ణయమ్ము తెలిపె నా
రావణుండంత కృతనిశ్చయుడై !

కట్టి బంధించి! కొట్టి చంపుడని
అరచి భటుల కాజ్ఞాపించగ!

ఘజల్ : ఓ. బిలబిలమంటూ రాక్షస నైస్యము
మూగెను హనుమంతుని బంధింపగ
అతడు వాయువేగమ్మున ఎగిరి
ఎడలు పగలగా తన్నెవారిని

పద్యం : నై నికుల నెందరినో చంపి సాక్ష్యమునకు
నిలచి యున్నట్టి హనుమంతు నదిమివేయ
మేఘనాథుడు బ్రహ్మాస్త్ర మంత విడువ
చిక్కుబడియెను హనుమన్న చిత్రముగను

ఘజల్ : అతని చంపుడని రాక్షసేళు డాజ్ఞాపించెను తక్షణము
ఇది అన్యాయము దూతను చంపుట పాపమనెను విభీషణు
డాక్షణము

అది విని రావణు డాగ్రహమ్ముతో సుడివడు నవ్వులు నవ్వి
తోక కాల్చి పంపించుడని యానతిచ్చెను క్రోధము తగ్గి!

పద్యం : తనదు వాలము అగ్నికీలలను మోయ
లంక నెల్లను కాల్చుచు లక్షణముగ
ఎగిరి సంద్రము నందున తోకముంచి
తిరిగి తీరిక తోడ యేతెంచె నంత!

ఘజల్ : ఎక్కడ చూచిన అగ్నిజ్వాలలై
లంక తగులబడుచుండగ చూసి
ఒక్కడు వానరు డింత చేసెనని
రావణు డెంతో చింత చేసెను
అది విని యాతని సతి మందోదరి
పరుగున వచ్చి ప్రభువును చూసి
ఏల ఈ ఘోర రణరంగమునకు
ఎందుకు నడచుచు నుంటివి స్వామీ!

పద్యం : ఎవడురా నీవు ఎక్కడనుండి వచ్చి
నావు ఏదేశ మేది నీ నామ మేమి
తెలుపుమా ఎందుకని వచ్చినావు నీవు
అనుచు రావణు డంత ప్రశ్నించె నతని:

పద్యం : నేను హనుమంతుడను కిష్కింధ మాది:
వానరేశుడు సుగ్రీవు డతని బంటు
నేను శ్రీరాము డంపగా వచ్చినాను
జానకీదేవి జాడను తెలుసుకొనగ:

ఘజల్ : అంత రావణుడు ఆగ్రహమ్ముతో
పటపట లాడగ పళ్ళు కొరికెను
మీరు వానరులు, వాదొక నరుడు
నేను రావణుడ రాక్షసేశుడను
నన్ను గెలువ మీ తరమా యనెను?

పద్యం : తనదు వాలిము పెంచెను హనుమ యపుడు
ఆసనమ్మాయె నది సింహాసనము మించి
దానిపై నెక్కి కూర్చుండి నవ్వి పలికె
మేము చాలును రావణా నిన్ను గెలువ!

ఘజల్ : నరులు వానరులు నిన్ను చంపగా
నడచివచ్చు రోజొచ్చెనురా:
క్రూర కర్ములకు శిక్ష తప్పదిక
శివుని తలచుకో రావణా:

||నరులు||

నీదు మూలమున రాక్షస జాతికి
సర్వనాశనము తప్పదురా:
సీత నికనై న రాము దరిజేర్చి
తప్పు ఒప్పుకొన ముప్పు తొలగురా:

||నరులు||

ఘజల్: ? హనుమ మాటలకు రావణుండంత
అగ్ని బుగ్గిగా ఎగిరె కొండంత

ఘజల్ రామాయణం

వద్యం : అమ్మరో! నిన్ను నా భుజబలముతోడ
 విచట చేకొని కిష్కింధ చేర్చువాడ
 వచట శ్రీరామ లక్ష్మణులున్నవారు
 నిన్ను తలపోసి దుఃఖించుచున్నవారు

ఘజల్ : వారి దుఃఖము నీదు దుఃఖము
 క్షణ కాలములో తీర్చగల్గుదును
 నీదు యానతిమ్ము యని పల్కుచు
 కరములు మోడ్చెను వాయుపుత్రుడుః
 ఆతని మాటలకు జానకి వప్పుచు
 అంత బలమున్నదా యని పల్కెను
 రామనామ స్మరణమ్ముతోడ తన
 కాయము పెంచెను ఆకసమంటగ
 అది గని జానకి నమస్కరించెను
 దివ్యరూపమును దించుకొమ్మనెను
 క్రమక్రమమ్ము చిన్నకోతిగా
 మారి విలచె హనుమంతు డెదురుగాః

వద్యం : హనుమ! నీశక్తియుక్తులు అర్థమాయె
 అంత బలశాలివే నీవు ఆయినగానీ
 రాముడే వచ్చి రణమువ గెలిచి వన్ను
 వెంట గొనిపోవ న్యాయమౌనయ్య తండ్రీః

ఘజల్ : అనుచు జానకి వాయుపుత్రునికి
 తనదు ఆభరణ మిచ్చి దీవించె
 క్షణము యాలస్యమైన జేయక
 తరలి వెళ్ళి తన వజ్రకు తెలుపమనె॥
 అంత హనుమంతు డటనుండి వెడలి వచ్చి
 లంక లోపల వీధులు తిరిగి చూసె
 రావణాసురు సభాభవనములను
 సుంత పరికించ నచ్చట కేగివంతః

పద్యం : అతడు అకృత్యములు చేయలేక నన్ను
యిచట రాక్షసకాంతల నడుమ నుంచె
మానసిక చిత్రహింసలు పెట్టుచుండె
యింక భరియింప జాలనో రామచంద్రః

పద్యం : అనుచు దుఃఖిలుచుండిన యమ్మసీత
నచట యటనట పెదకుచు వచ్చి హనుమ
వినెను శ్రద్ధగ విహ్వలమాయె మనసు
అమ్మ నేనుంటి నినుగావ ననుచు వచ్చెః

ఘజల్ : ఆమె చుట్టూత నున్న రాక్ష
సాంగనలు నిద్రించ జూచి
అమ్మరో విన్ను కాపాడుటకై
వచ్చితి నని దిగివచ్చెః
హనుమ వాలకము జూచి జానకి
సమ్మకమేమని యడిగె నాశగా
శ్రీరాముడు తనకిడిన యుంగరము
జానకికిచ్చెను భక్తితోడుతః

పద్యం : అంత ఆనందమందె శ్రీకాంతునామె
చూడగల్గెను ఉంగరమందు తాను
రాఘవా! యంచు నొక పరి ఏడ్చిఏడ్చి
హనుమ తోడుత నిట్లనెనంత సీతః

పద్యం : రాము డారాధ్యదైవ మీ ధరకు, నాకు,
నతడు క్షేమమా? లక్ష్మణు డెట్టులుండె?
నతని దూషించి నేనెంతో పాపినైతి
లక్ష్మణార్యునకు క్షమాపణలు తెలుపుః
అనుచు జానకి యాత్రము తోడుత
పలువిధ ప్రశ్నలు వేయుచుండగా
ఆమె దుఃఖములు పోవ హనుమంతు
డన్ని ప్రశ్నలకు బదులు చెప్పెనుః

యన్నినాళ్ళుగా రావణు చెరలో
మ్రగ్గిపోతిరా రాక్షస పురిలో

॥రోజులు॥

ఇన్నాళ్ళుగా ఈ చెరలో ఉంటిని
ఇక నేనుండగ లేనో రామా

॥రోజులు॥

ఇంకేమున్నది ఆశారూపము
లంతములాయెను ఇన్ని దినములుగా
అత్మహత్యనే చేసుకొందును
అంతట నాకథ పూర్తి చెందును

॥రోజులు॥

7. ఏల ఈవేళ నాలోన రగిలేను చితివలె జ్ఞాపకం

రాఘవా! నేను నీకెంత బరువైతి నీక్షణం:

గాలి నను తాకి నీపైన రగిలించె బరువైన స్మృతులూ

ఏల రావేమి ఈ పాపికికనైన మృతులూ! *

॥ఏల॥

క్షణక్షణ మొక భీకర సంగ్రామమే నాచుహృదయం

లక్ష్మణా నిన్ను దూషించి పొందితి ఘోరనరకం

దుఃఖమా వీడిపోవా యింక నా జీవితాంతం

॥గాలి॥

మారె నానాడు ఆకాశగమనం

మారె నానాడు సూర్యుని ఆగమనం

ఏల నేనేల మారితి నానాడు ఆ క్షణము

కూలబడిపోవనా ఈ రాక్షసప్రాంగణమూ

॥గాలి॥

ప్రాణములు నీదు పాదాలపై ఉంచి బ్రతుకుచుంటినో

వాయువును నీదు పేరున పీల్చుకొనుచుంటినో

ప్రియతమా! నిన్ను తలవని క్షణములేదిది నిజము

రామరామా యన్నదే నాతపము నామొర వినుము:

* మృతులూ యనే పదం మృత్యువుకు బహువచనముగా వాడబడినది.

పద్యం : చెలగి రావణు డంతట్ల చెరను వేయ
 నాక్షసాంగన లెందరో కావుగాయ
 జానకీదేవి రాఘవు తలచుకొనుచు
 మిగుల దుఃఖిలె నాయశోక వనములోన!

పద్యం : లక్ష్మణా! నిన్ను దూషించి పాపినైతి!
 సోదరుని మించి నాకు శుశ్రూష చేసి
 నావు! నిన్నెన్నో దూషణ చేసినాను
 అట్టి పాపము ననుభవ మందుచుంటి

ఘజల్ : రాఘవా! కానవా నను కాపాడవా!

॥రాఘవా॥

సీతై తప మొనరించుచుంటిరా!

నిరతము నిన్నే తలచుచుంటిరా!

॥రాఘవా॥

నా మది క్షణక్షణ మోపలేక, ని

ర్జీవమాయెరా! నిజము తెలియరా!

॥రాఘవా॥

పాపము నాదె శాపము నాదె

లక్ష్మణ దూషణ ఫలితమిదే!

ఆందోళనలో అట్లుంటినిరా!

అది సీపై మమకారమె తెలియరా॥

॥రాఘవా॥

పద్యం : మాయలేడిని తెమ్మని మాట జారి
 లక్ష్మణుని దూషణముజేసి; మరది గీత
 దాటి వచ్చిన ఫలితమీ నరకమార:
 నన్ను రక్షించుమా యికనైన రామ:

ఘజల్ : రోజులు గడిచెను జాడలు తెలియక

ఆశలు వమ్మైపోయెను రామా

॥రోజులు॥

పద్యం : ఎటుల డాటగ వలయు నీ సంద్రమనుచు
వానరులు సుంత చింతించుచుండునంత
వాయుదేవుని తలచుచు హనుమ నిలచి
తనదు దేహము ఉప్పొంగ నెగిరె పైకి:

ఘజల్ : ఆనందోత్సాహమ్మున వానరులంత
హనుమంతునికి జై కొట్టిరి:
భళిర! వానరుల శక్తి చరిత్రను
నిలిపితి వంచును కీర్తిచంగ!

పద్యం : అలలపై యాకసమ్మున అతడు తేలి
వాయువేగమ్ముతో పయనించుచుండె:
మార్గమధ్యమ్మునందొక రాక్షసాంగి
మదము నణచెను లంకను చేరుకొనెను:

2. తిరిగి యుద్ధమే నేయ రమ్మనుచు
సుగ్రీవుడు రణభేరి మ్రోగించె
అగ్రహమ్ముతో వారి క్రుద్ధుడై
యుద్ధము నేయగ వచ్చెనంతట!

3. అనుజు లిద్ద రతి ఘోరరూపున
రణము నేయంగ అలనె సుగ్రీవు
డంతట యాతని క్రింద పడగొట్టి
త్రొక్కివట్టెనా వారి పాదమునః
చెట్టు చాటుగా చేసి శ్రీరాము
డంత బాణమే వదలె వారిపై

పద్యం : చెలగి మృగరాజు తనతల పైన బడగ
కూలి భువిపై న బడిన మత్తేభ మొదవ
భువిని కూలెను వారి యన్యాయ మనుచు
అయిన నేమిటి యిది రాజకీయ మంతె!

ఘజల్ : విజయోత్సాహముతోడ సుగ్రీవు
డరయగ రాముని స్తుతియించె
రామలక్ష్మణులు తోడు నడవగా
కిష్కింధకు రాజాయె వెంటనే
సీతను వెదకుట కొరకు తక్షణము
నలుదిక్కుల వానరుల పంపెను.

పద్యం : దక్షిణాదికి హనుమంతు నెన్నుకొనెను
దక్షతనుగల్గి దిక్కులు దారులన్ని
వెదకి జానకి జాడను తెలుసుకొనెడు
భార మాతని మూపుపై బడెను గాదె!

ఘజల్: 1. దక్షిణమ్ము నందున్నది సంద్రము
దాని దాటనిదె తెలియదు నిజము!
ధరను ముంచివేయంగ జాలినది
దాని జలశక్తి యత్యద్భుతము.

ఘజల్ రామాయణం

వాలిని చంపగ మనసున రాముడు
నిర్ణయమ్ము చేకొనెను నిశ్చలుడు:

పద్యం : భయము విడుమోయి: సుగ్రీవ: బాధలేల:
చెలగి సూర్యోదయమ్మున వాలి తోడ
రణము నేయుము నీకండ నేను యుండి
యతని పరిమార్చి నీకు న్యాయమ్ము నేతు:

ఘజల్: 1. యనుచు రాము డభయమ్ము నివ్వగా
సుగ్రీవుడు తన బలము పెంచుకొని
రారా: రణమున కనుచు వాలిపై
తోడలు చరచి నిలిచెన్:

2. రణమున రాముని తలచి సుగ్రీవు
డరయగ వాలిని ముష్టిభూతముల
పలువిధముల పడగొట్ట చూచెను
ఫలితము నిష్ఫలమాయె నిక్కము:

పద్యం: 1. వాలి దెబ్బల కంతట వశ్యువాచి
తూలిపడుచును సుగ్రీవు డంత యడవు
లందు పడి పారివచ్చెను లజ్జితోడ
రామ: నినునమ్మి యీవిధినై తి ననెను:

2. మిత్రమా: యిది నాడు దోషమ్ము కాదు:
యనుజు లిద్దరు ఒకరూపె యౌట చూసి
ఎవరి చంపగ వలెనొ నాకర్థమవక
చూచుచుంటిసి నిస్సహాయుండ నై తి:

ఘజల్: 1. ఆనుచు మరునాడు పూలహారమును
సుగ్రీవుని మెడలోన వైచెను:
యిదే విజయహారమ్ము వెళ్ళుమని
రాముడు యభయమునిచ్చి పంపెను.

మనసులోన పెనుతుఫాను నిండగ
క్షణము శ్రీరాముడంత దుఃఖించె
లక్ష్మణు డాతని యనునయించెను.

పద్యం : దుఃఖమును వీడి యీ దురదృష్ట ఘటన
మరచిపోవయ్య యింక నా మాట వినుము!
లక్షలాదిగ వానర నైన్య మొదవ
నీకు నేనుండు నండగా! నీరజాక్ష!
జానకీదేవి జాడలు తెలిసినంత!
క్షణము లోపల విడిపించగలము మనము!

పద్యం : నీదు సేవకు నాదు నైన్యము నెల్ల
నిలిపి పోరెద నంచును యగ్నిసాక్షి!
తనదు యభయము నిచ్చె సుగ్రీవు డంత
సంతసంబున రాముడు స్వాంతపడగ!

పద్యం : రామ! శ్రీరామ! నాదొక్క మనవి వినుము!
నాదు రాజ్యము వాలి హస్తంబునందు!
చిక్కుపడినది; వానిని చంపి నాకు
రాజ్యప్రాప్తము గావించి! రక్షసేయు!

పద్యం : నీదు సతి భూమిపై యెక్కడున్న నేమి
వెతికి పెట్టగ నాదు నైన్యము నెల్ల
నడిపి, ముల్లోకములనెల్ల వెదకి వెదకి
తెచ్చిపెట్టుదు నీదు పాదముల సాక్షి!

ఘటన: 1. యనుచు సుగ్రీవు డభయ మివ్వగా
యానందముతో రామలక్ష్మణులు:
యాలోచించిరి న్యాయాన్యాయము
రెవరి పక్షమో! యనుచు రాత్రి!

2. గతము యెట్లున్న వర్తమానమున
వాలి నేరస్థు డనుచు నిందించి

యిక ఓపలేనింక ఈ వేదన
పగవాడికే వద్దు ఈ శోధన.

॥మైథిలీ॥

పద్యం : మార్గమధ్యమ్మునం జాటాయువుడు కలిసె
సీత నిటువైవు రావణు డెత్తుకెక్కె
యనుచు రామున కెరిగించి కన్నుమూసె
కటకటా ఎన్ని కష్టాలు కావనమున?

మజల్: 1. జటాయువుని అంత్యక్రియలు కావించి
అడవులంబడిరి రామలక్ష్మణులు
నడిచి నడిచి పలుదినముల కిద్దరు
చేరుకునిరి కిష్కింధ పర్వతము

2. మహాబలాధ్యుడు వాలి రాజ్య మది
వాలి దెబ్బలకు తూలి సుగ్రీవు
దడవులంబడెను హనుమ తోడుగా
హనుమంతుడు సుగ్రీవు లచ్చట
కాలము గడుపుచు నుండ భయముగా!

3. కలసెను శ్రీరాముడు
లక్ష్మణ సమేతుడై

॥కలసెను॥

ఒకరి బాధ లింకొకరికి చెప్పగ
ఒకరి గాథ లింకొకరు ఒప్పుగ

॥కలసెను॥

పద్యం : కొలది దినముల క్రితము మేమిక్కడుండ
ఆకసమ్మున నుండి యీ నగలమూట
క్రింద బడియెను యిది తెచ్చి దాచినాము
యనుచు హనుమంతు డామూట తెచ్చి చూపె!
నగలు గుర్తించి రామలక్ష్మణులు
జానకివే యని తెలుసుకొనిరంత
దుఃఖ పారవశ్యముతో రాముని
కన్నుల నీరు నిండెను క్షణము

ఘజల్: 1. నడిచెను శ్రీరాముడు

అడవులబడి కడు యిడుములతో

॥నడచెను॥

లక్ష్మణు డొకడే రక్షకుడై జగ

ద్రక్షకుడే కడు దయనీయముగా

॥నడచెను॥

దుఃఖముతో కడుదుఃఖముతో

ఓక్కొకసారి మూర్ఛిలి లేచుచు

॥నడచెను॥

కొండలు, కోనలు, నదులే వెదికెను

చెట్టూ, పుట్టూ, తెట్టెల నడిగెను.

॥నడచెను॥

ఘజల్: 2. మైథిలీ నీదు జ్ఞాపకం-కలచివేసెను నాదు జీవితం

ఏచోట నేను ఉన్నా - ఏ రూపమే చూసినా

నీ రూపమే నాదు మనస్సెల్ల నిండెను -

నీ జ్ఞాపకం నాదు బ్రతుకంత కలచేను

॥మైథిలీ॥

అందల లోకాలు - గాఢాంధకారాలు

అనురాగమే లేని అరణ్య మార్గాలు

కారుణ్యమే లేని కఠినాతి కఠినాలు

॥మైథిలీ॥

ఏమైతివో నీవు - ఏకాకివై

ఏ జాధలో ఉంటివో బేలవై

ఏ తీరు రక్షింతు నిన్నింక నేను

కన్నీరు వర్షింతు నింకేమి నేను

॥మైథిలీ॥

నీ నవ్వులే నాదు చెవులందు ధ్వనియించె

నీ చూపులే నాదు కనులందు కనిపించె

నీ పిలుపులే నాకు జగమెల్ల వినిపించె

నీ కాలియందెల సవ్వడులు తలపించె

॥మైథిలీ॥

కోపమ్ము దుఃఖమ్ము నను క్రమ్ముకొనియె

కన్నీరు నాలోన ఉప్పొంగి పొరలె

వచనం : ఇదిలా ఉండగా, అరణ్య మధ్యమున లక్ష్మణుడు శ్రీరాముని కలసి, జరిగిన సంగతి వివరించెను. ఇది రాక్షసమాయ యని ఊహించి, ఆందోళనతో ఇరువురు ఆశ్రమంబు చేరుకొనిరి. కాని అప్పటికే సీత అపహరించబడినదికదా! దానితో శ్రీరాముడు దుఃఖ సముద్రమున మునిగి యిట్లు విలపించెను.

ఘజల్ : ఏడడుగులు నడిచిన నాతో

కారడవులకే నడిపించితినే!

జానకి: నేనొక మూర్ఖుడ నైతిని

పతిగా నీకా సుఖ మిచ్చితిని

॥ఏడడు॥

కష్టసుఖములు, సతివతులకు, చెరి

సగమని నమ్మి నాతో నడచిన

సతి; సీతేమున్నది? కానల, కోనల

నడచుట, కష్టము లనుభవించుట!

॥ఏడడు॥

ఏమని చెప్పుదు మిథిలకు నేడు

అయోధ్యలోనై నను ఏమందును?

ఎటనుంటివని? ఏమైతివని?

ఏచోటని నే వెదుకజోదును

॥ఏడడు॥

పద్యం : అనుచు ఈ విధి శ్రీరాము దేడ్చుచుండ

రైర్య మిచ్చుచు లక్ష్మణు డతనితోడ

వెడలె జానకి జాడలు వెదుకుటకును

ఆడవులే వారి కప్పుడు ఆస్తులాయె!

పద్యం : కరకు రాళ్ళట కత్తులై కాళ్ళు చీల్చ

లక్ష్మణా! యంచు సోదరు నాశ్రయించు!

పాత స్మృతులశ్రయించిన దుఃఖపడుచు

జానకి యంచు రాముడు కుమిలిపోవు!

ఘజల్: 1. ఆకసమ్ములో బంధనమై తను పోవుచుండగా మేలుకొని
 వెక్కి వెక్కి ఏడ్చినది జానకి విడువు మనుచు బెదిరించినది
 తనను వీడుమని ప్రార్థించినది తలను చేతులతో కొట్టుకున్నది
 కావరావ శ్రీరామ యంచును కడలివోలె హెచ్చించినది
 అర్తనాడిముల ఆకాశంబే ప్రతిధ్వనించగ రోదించినది

2. ఆమె రోదనము విన్న జటాయువు కావగ వచ్చెను తటాలున
 ఓరి రావణా విడువు జానకిని యనుచు పక్షివరు డడ్డగించెను
 భయము లేక రావణుడు కత్తితో నరుక యత్నించె పక్షిరాజును:

పద్యం : అపుడు భీకర యుద్ధము యాకసమున
 జరిగె రావణునకు జటాయువునకున్న
 చెలగె యాతని శక్తి క్షీణించి పోవ
 రావణుడంత పక్షి రెక్కలను నరికె:

పద్యం : తనను రక్షింప నిక యేరి తరముగాదు
 యనుచు తలపోసి జానకి తనదు నగలు
 మూట గట్టియు క్రిందకు జారవిడిచి
 రామ: శ్రీరామ: ననుగావు మనుచు ఏడ్చె:

పద్యం : క్రింద పడినట్టి నగలు కిష్కింధలోన
 యడవులందున తిరుగాడు వానరులకు
 దొరికె నవియొక సాక్ష్యమై మిగిలిపోయె!
 యంత జానకి రావణు లంక చేరె:

పద్యం : తనదు రెక్కలు పోవ జటాయువుండు
 కూలబడియెను పుడమిపై కొండవోలె
 రామనామము దల్చుచు ప్రాణములను
 నిలుపుకొనెనట్టి మాట రామునకు తెలుప:

- పద్యం : ఇవియె లక్ష్మణరేఖలు యంతకన్న
ఏమి కాపాడగలను ఓయమ్మ నిన్ను
అనుచు కరవాలమున రెండు రేఖ లుంచి
దీని దాటకు మమ్మ నా మాట వినుము!
- పద్యం : ఇది భయంకర రాక్షస నిలయమైన
దుర్గ మారణ్య ప్రాంతము యెవరుగాని
వచ్చినన్ దీని దాటిపోరాదు నీవు
అనుచు లక్ష్మణు డటనుండి వెడలిపోయె!
- పద్యం : హరహరా! సాంబశంకరా! యనుచు వచ్చె
కపట సన్యాసి రూపున రావణుండు
భవతి! భిక్షార్థి నంచును నిలిచె నతడు
లక్ష్మణుని రేఖ దాటక లాస్యముగను!
- పద్యం : పాప పుణ్యము లరయని పారిజాత
సీత! తనవెంట భిక్ష గైకొనుచు వచ్చె!
రేఖ కావల సన్యాసి యివల నీమె
భిక్ష వేయుట కష్టమై పోయె నపుడు!
- పద్యం : మగువ! నీకిది కండ కావరము గాదె!
హరి హరాదుల గెల్చిన మమ్ము జూచి
భిక్ష వేయుట కొరకింత బాధయగున?
వెడలి పోయెద రిక్తహస్తముల తోడ!
- ఘజల్ : అనుచు రావణుడు బెదరగొట్టగా
గృహిణి ధర్మమున జానకి యప్పుడు
కలత చెందినను కనపడనీయక
లక్ష్మణ రేఖను దాటివచ్చెను
భిక్ష వేయగా నతని జేరెను॥
- పద్యం : అంత రావణు డామెకు తనదు రూపు
జూప; భయమున జానకి మూర్ఛ నొందె!
తనదు ఆకాశ వాహనమందు నామె
నుంచి, లంకకు గొనిపోవ నుద్యమించె!

ఘజల్ : హా సీతా! లక్ష్మణా!

హా సీతా! లక్ష్మణా!

యనుచు శ్రీరాము డరచినట్లుగా

ఆరచుచు నేలను బడి మరణించెను

మాయ లేడి తన విధి ముగించెను

అంతట రాముడు లేడి పలుకులను

ఆశ్చర్యముతో గమనించి:

ఏమి చిత్రమని యనుకొనుచుండగ

ఆశ్రమ వాటిక యిట్లుండె!

పద్యం : లక్ష్మణా! చూడు మటనుండి యన్నగారు

ఏలచుచున్నారు సాయము కోరి నిన్ను

వేగమే వెళ్ళి యాతని యండ జేరి

గెలుచుకొని రండు యటనున్న శత్రువులను!

ఘజల్ : అమ్మా! అది రాక్షస మాయ; కా

దమ్మా! రాముని ఆర్తనాదము:

॥అమ్మా॥

కళవళ పడకుము రాముడీ పగిది

పలికెడు సామాన్యడు కాడు!

అతడే వచ్చును తిరిగి విజయుడై

నిను కాపాడుటె నాడు ధర్మము

॥అమ్మ॥

పద్యం : ఆగ్రహమొందె జానకి యంతలోన

బౌర: విధిలీల నెవ్వార లాపగలరు?

లక్ష్మణా నాకు ననుమాన మాయె నీదు

దుష్ప్రవర్తన పైన నింకేమి నేతు?

ఘజల్ : అనుచు జానకీ యనుమానించగ

హరి హరి ఈ విధి ఏమిటా యని?

భయము నాగ్రహము మదిని నిండగా

భారమైన మనసున లక్ష్మణుడు.

అందమంత తన వంటి రంగులో
అద్భుత ఆకర్షణను మోములో
కలిగిన లేడి చెంగు చెంగుమని
ఎగురుచు దునుకుచు నడచెను అచ్చట

॥కదలేను॥

అది కన్నులబడి జానకి మురిసెను
ఆహా! అద్భుతమనుకొని నవ్వెను
హంసతూలికా తల్పము కోరని
మైథిలి రాముని చెంతన చేరి
లేడిని తెమ్మని ముదమున కోరెను

॥కదలేను॥

పద్యం : సీత కోరిక మన్నించి రామచంద్రు
డందు కొనియెను విల్లమ్ము లంత తాను
నేనె వెళ్ళెదనని లక్ష్మణుండు పలుక
నతని వారించి హరిణిని పట్ట వెడలె:

ఘజల్ : అడుగు అడుగునకు ఆమడ దూరము
లందుకొనునట్లు లేడి ఉరికెను
ఆశ్చర్యముతో రాముడు తడబడి
అలోచించెను పరిణామమ్మును

॥అడుగు॥

పద్యం : ఏమిటి విధి హరిణి మీ వింతపరుగు
యనుచు క్షణకాల మాతడు చింతజేసి
ముందు కొచ్చితి, వెనుకడుగేయజాల:
మాయనై నను ఛేదించు బొకటె దారి:

ఘజల్ : అనుచు రాముడాగ్రహము చెందుచు
వడి వడి యడుగులు వేసెను లేడిని
సంహరించగా అడుగొక ఆమడ దూరముగా

॥అనుచు॥

రాక్షస మాయతో రాముని కందక
పరుగిడు చుండెను లేడి యడవిలో
విసుగు కోప ముప్పొంగ శ్రీరాము
డంతట వేసెను బాణ మొక్కటి:

॥అనుచు॥

రావణు డన్నచో ముల్లోకములే
గడగడ వణకును వీడికి తెలియదు
చూడుము నాదు ప్రతాపములనుచును
వడివడి నడచెను సభనుండి:

పద్యం : అపుడు ఆకసమందు దుశ్శకున మాయె!
పుడమిపై గ్రద్దలరచుచు తిరుగులాడె!
ధూమకేతువు కనిపించె ప్రజలకెల్ల
ఏమి ఉపద్రవమో యని ప్రజలు పలుక!

పద్యం : ముందుగా మాయ రూపున రావణుండు
పర్ణశాలను చేరి పరీక్షతోడ
రామ. లక్ష్మణ, జానకి రాజసముల
గాంచి మనమున భళిభళి యనుచు మెచ్చె!

పద్యం : ఆమె అందాలరాశి యష్టరసలకన్న
మేలి బంగారు రంగారు రూపు గాదె
భళిర ఈమెను చేరని బ్రతుకదేల!
యనుచు మనసున తలపోసె రావణుండు!

ఘజల్: 1. అపుడు రావణుడు కామమోహితుడు
కన్నులు కనపడనట్టి అంధుడు
సకల శాస్త్రములు, వేదధర్మములు
మరచిన మూర్ఖువు రాక్షసేశుడు

॥అపుడు॥

క్షణమున సీతను తోడ్కొని పోవగ
రాక్షస మాయను ఉయోగించగ
మాయలేడిగా మారి సీత నట
ఆకర్షించగ మారీచుని గని
అజ్ఞాపించెను తక్షణమే.

॥అపుడు॥

2. కదలెను బంగారులేడి
పర్ణశాల సామీప్యమందున

॥కదలెను॥

అదిరిపడె నా సభాభవనము
అష్టదిక్కులు త్రుళ్ళిపడెను
ప్రళయకాలము ముందు
దుర్ఘటనాంబుధులు కదలెన్:

||భగ్గు||

2. అన్నా: అతడొక నరుడు: పామరుడు
కన్నావా అతగాడి చర్యలు:
నిన్నే ఎవడని పలికిన నీచుడు
అన్నన్నా అహంభావ పూరితుడు

||అన్నా||

అడవులలోన గతి లేకున్నను
ఇడుములలో బడి తడబడుచున్నను:
రావణు డనినచో ఎవడని పలికెను
సీవన ఎన్నో నిందలు పలికెను.

||అన్నా||

పద్యం : నిన్ను నిందించ నాగ్రహమంది నేను
మందలించగ ఈ విధి ముక్కుచెవులు
కోసి; మరి నిన్ను తిట్టిపోనేను గదయ్య:
సీవు; యతని మద మొంచవలయు ముందు.

పద్యం : అతడి యర్థాంగి యద్భుత సుందరాంగి
భువనములలోన లేదురా యందగ తై
అమె; నీవంటి వీరుని యాలి యైన
సకల లోకములన్ గెలుపొందినట్లు:

ఘజల్ : ఈ విధి రాక్షసయువతి బలుకగా
యాగ్రహమ్ముతో రావణుడు
కండకావరము కన్నులు గప్పగ
మెండుగ పల్కె ప్రగల్భములు
ఇప్పుడే తెచ్చెద రాముని భార్యను
అప్పుడు తెలియును నాడు క్రోధము:

పద్యం : రావణుండన్న జగములే భీతి చెందు:
అష్ట దిక్పాలుకులు భయభ్రాంతి నుండ్రు
సురలు నరులును వానర గణములెల్ల
భయము జెందుదు రాతని పేరు విన్న!

పద్యం : శివుని భక్తుడు, వేదాంతవేద్యు డతడు
సకల శాస్త్రము లన్ని వేదములు జదివి
జగతి లోపల పండితు డన్న పేరు
యుద్ధ భీకరు డనుచును భ్యాతి చెందె!

ఘజల్ : భగిరా ఓ రావణా! భీకర చరిత్ర
కలవో నీ భావనా!
అష్ట దిక్పాలకుల నణచిన వీరా!
పరమశివునే కొల్చి గెలిచిన ధీరా!

॥భళరా॥

పద్యం : అతడు కొలువైన ఆవేళ అప్పరసలు
నాట్యమాడుచు నుండగా కూర్పణఖయు
రావణా రక్ష: రాక్షసరాజ: యనుచు
పాదముల చెంత ప్రత్యక్షమౌచు నేడ్చె!

ఘజల్: 1. భగ్గు మనె నా లంకసింహము
అగ్గి గుగ్గి మందు కొన్నటు
ప్రళయ భీకర సంధ్ర ఘోషలు
విలయ తాండవ మాడినట్లు
ఎవడు వాడు? ఎచటివాడు?
నిన్ను ఈవిధి చేసినాడు?
చెప్పుమా యిక ఓర్వలేనని
అగ్రహమ్మున హుంకరించెను!

॥భగ్గు॥

ఓసి రాక్షస యువతి ఈ జన్మలోన
 నిను నేను కూడగా సాధ్యమ్ముకాదు
 ఏకపత్నివ్రతుడ నేనెవ్వరినిగాని
 కన్నెత్తి చూడ నో కామరూపిణి వినుము.
 దయచేసి నను వీడి పొమ్ము దానవమహిళ
 యనుచు శ్రీరాముడా మహిళ మనసును విరిచె:

ఘజల్: 3. వీ! వీడు పనికిరాడని నిర్ణయించుకొని
 ప్రక్కనే నిలబడిన లక్ష్మణుని గాంచి:
 అహ! వీడింతకంటెను అందముగ గలడు
 ఇతని ప్రేమించినను చాలు నీ జన్మ
 అనుచు లక్ష్మణు జేరి ఇట్లనుచు పలికె:

ఘజల్: 4. తాళలేనురా; ప్రేమికా! నే నీ
 వేళ నిను వీడి తాళలేనురా ప్రేమికా

॥తాళలేనురా॥

పైట బరువైపోయె
 పరువమే విప్పారె
 ప్రేమతో నా వయసు
 పేర్రేగి పోయెరా

॥తాళలేనురా॥

కనులు కళవళ మందె
 అధరాలు అదిరెను
 బుగ్గలో సిగ్గుతో
 ఎరుపెక్కినవిరా

॥తాళలేనురా॥

పద్యం : అనుచు రాక్షస మహిళ పైబడుచు రాగ
 నాగ్రహమ్మున లక్ష్మణు డామె బట్టి
 కరకు కరవాలిమున ముక్కుచెవులు కోసి
 రాక్షసీ పొమ్ము! యిదె నీకు శాస్త్ర యనెను!

పద్యం : గర్వభంగము గాగ నా రాక్షసాంగి
 దుఃఖ ముప్పొంగ రావణా! యనుచు నేడ్చి
 క్షణము ఆగ్రహ జ్వాలలతోడ జూచి
 బదులు తీర్చెద ననుచు నదృశ్యమాయె:

పద్యం : ఉదయమే లేచి లక్ష్మణు డడవి కేగి
పూలు ఫలములు తెచ్చును; పూజచేసి
జానకీదేవి వాటి నాహార మిడును
ముదము దీరగ ఊద్వాధ తీరిపోవ:

పద్యం : ప్రకృతి యందాలు పరికించు చుండ్రు వారు
నదిని ప్రవహించు నీటిని త్రావుచుండ్రు
పూల వనముల విశ్రాంతి చెందుచుండ్రు
చెలగి హరిణుల చెండాడి చంపుచుండ్రు

ఘజల్ ; ఈ విధి రాముడు
సీతలక్ష్మణ సహితుడుగా!
ఆశ్రమంబులో కాలము గడుపుచు
ఆనందముగా ధరసుండ:
ఆకసమ్ములో పోవుచునుండిన
కామరూపిణి శూర్పణఖ
కనులతో గాంచెను కామము పొంగగ
బైరా! మానస చోరుడు వీడని
రయమున దిగె నా రాక్షస మహిళ!

పద్యం : ఏమి మానవుని అందచంద మనుచు
కనులు విప్పార పరికించి కాంచె నామె!
దివ్య జ్యోతులు వెలుగగా ధరణిపైన
పూల బాణపు యువకుడీ పుణ్యమూర్తి!

ఘజల్: 1. అసుచు రాక్షసాంగన మదిలోతులలో మైకము గ్రమ్మగ నిలిచే
ప్రేమ షహ్వాలము కాగ మానసము రాముని సన్నిధి కేతెంచే!
కామరూపమున సుందరాంగిణిగ, మెరుపుల తీగగ జనియించి.
ఓయి మానవా నన్ను చేకొనుము నీకు స్వర్గమే చూపించెదనని
పరిపరివిధముల రామునిపై బడ ప్రయత్నించె నా సుందరరూపిణి!

ఘజల్: 2. అది గాంచి శ్రీరాముడాశ్చర్యమున లేచి
సిగ్గుతో తడబడుచు చిరునవ్వు నవ్వి

ఘజల్ రామాయణం

వద్యం : హంస తూలికలపై యలరారినట్టి యా
 ధరణిపతి ముళ్ళబాటలను నడచె
 రాజమహాలులోన రాజిల్లి నట్టి యా
 పుడమి పతి పూరిగుడినె జేరె!
 అందాల భవనాల హాయిగా నడచివ
 రాజేంద్రు డాశ్రమంబునను నిలిచె,
 కాలుగదలిన నైనికులున్న రాజు
 కడకు ఒంటరి జీవిగా కలతి చెందె:

బౌర: విధి లీల నెవ్వడు ఆపగలడు?
 కర్మ ఫలమిది యందువా? కాదుకాదు:
 మనుజులందున ఈర్ష్య యసూయలన్న
 నిజము నిజమని చెప్పగా నీతి గలదు:

ఘజల్ : ఆశ్రమమే అందచందాల భవనము
 అందున్న వారికి అదె రాజభవనము.
 సంతోషమే వారి సౌభాగ్య ధనము
 సంతృప్తి వారికి సంతోష పవనము

||ఆశ్రమమే||

శ్రీరాముడే రాజు సీతమ్మ రాణి
 లక్ష్మణుడు వారికి సౌభాగ్యదాయి:
 ఆచోటె వారికి సామాజ్యభూమి
 దినదినము ఆనందమే పొందు స్వామి.

||ఆశ్రమమే||

వద్యం : అందచందాల హరిణుల జూచి సీత
 మనసు యానంద పరవశ మందుకొనును.
 పాపురము లాశ్రమంబున పరచుకొనును
 రామ చిలుకల రామ రామమ్ము పలుకు:

చనం : అంత శ్రీరామచంద్రుడు భరత శత్రుఘ్నులను అయోధ్యకు పంపించి, తాను సీతాలక్ష్మణ సమేతుడై అరణ్య మార్గమున ముందుకు నడిచెను. సరయూ నదీ ప్రవాహమును దాటించుటకు గుహుడు తన పడవలో శ్రీరాముని, సీతను, లక్ష్మణుని అత్యంత భక్తి శ్రద్ధలతో దాటించి ధన్యుడాయెను. అరణ్య మార్గమున తన జపము జేయుచునున్న శబరిని గాంచి, భక్తితో ఆమె ఇచ్చిన పళ్ళను తిని శ్రీరాముడు శబరిని ధన్యురాలను జేసెను.

పద్యం : సాయమడుగని రాముడు గుహుని జూచి
నదిని దాటించ సాయము గోరె నపుడు
జన్మసాగర మందున జనుల బ్రోచు
రాము నాయెడ నది దాటవైచె గుహుడు!

పద్యం : చేయిసాచని రాముడు శబరి చెంత
చేయిసాచెను, ఎంగిలిపండ్ల కొరకు
అలసి నడుచుచు నున్న ఆ ఆత్మబంధు
నేద తీర్చెనుగాదె యా శబరి ప్రేమ!

పద్యం : అడవులందున తపముల నాచరించు
మునుల కన్నను ధన్యు డా గుహుడు గాదె!
వేద గ్రంథాలు జదివెడు వారికన్న
ధన్యమగుగాదె శబరి యా యాశ్రమమున!

ఘజల్ : నడచెను శ్రీరాముడు
అడవుల బడి అలసట యెరుగక
సీతాలక్ష్మణులు తోడుగా

॥నడచెను॥

తన పాదములతో
పుడమి పులకించ

పాదరక్షలను అనుగ్రహింపుము
 వాటికె రాజ్యము పట్టము గట్టెద
 ననుచు భరతు డా పాదుకలను గొని
 తలపై నిడుకొని నడిచి వచ్చెను.
 అట్టి పాదుకలు సింహాసనమున
 ఉంచి పట్టాభిషేక మొనరించె
 రాముని తరపున రాజప్రతినిధిగ
 అయోధ్య నగరికి పాలకు డాయెనుః
 అన్నదమ్మల ప్రేమ బాంధవ్య
 ములకు భరతుడే ప్రతినిధి అయ్యెను.

ఘజల్ : 1. పడిపడి భరతుడు రాముని పాదము
లంటి దుఃఖమున గద్గదస్వరముతో
నీ రాజ్యము నీకే ఇచ్చితి
చేకొని ఏలుకొమ్మని పలికెను.
నీవు రాజ్యమును చేకొనకుండిన
ఆత్మాహుతితో మ్రందెద ననెను!

2. అనుజుని దుఃఖము గాంచి రాఘవుడు
ఆదరముగ అనునయము చేసెను.
దోషము నీదని పలుకుచుంటినా
దుఃఖము వీడుము నీవని పలికెను.

పద్యం : కర్మ ఫలమిది సోదరా ఏరికై న
ధరను తప్పదు యసుభవ మొందకున్న
నీవు పినతల్లి నిమిత్త మాత్రులయ్యా!
జరుగవలసిన ప్రారబ్ధ షట్లు జరిగె!

ఘజల్ : అనుచు రాఘవుడు వడిపడి తండ్రికి
శ్రాద్ధ కర్మలను పూర్తిచేసెను.
నదీ జలమ్ముల లోన నిలబడి
తండ్రికి తర్పణ లన్ని యొసగెను!

పద్యం : తండ్రి మాటను నిల్పుట నాకెకాదు
నీకు నైతము బాధ్యతయౌను భరత!
కనుక ఇక నీవు అయోధ్య నగర మేగి
ప్రజల పాలించి ఘనకీర్తి నందుకొనుము!

ఘజల్ : అనుచు రాఘవుడు పలికిన పలుకులు
భరతుని పాలిట నిలిచె ములుకులై!
అన్నా! ఇది అన్యాయము నాకింతటి
శిక్షను వేయుట తగదని దుఃఖము చెందెను!
కాదని రాముడు కరకున పలుకగ

పద్యం : రాఘవా నీకు నేనెంత ద్రోహి నైతి
మాట కొరకని కానన కంపినాను
యిట్టి పాపము నాకెన్ని జన్మలై న
తొలగునాయంచు దశరథుడెంతో యేడ్చె!

ఘజల్ : అవిధి దశరథు డవనత మవగా అనందముతో కైక
భరతుని రాజ్యము కొరకై బహువిధ కార్యక్రమములు సలిపె
అది విని భరతుడు ఆగ్రహ వీక్షణ చక్షువుడై యరుదెంచి
తల్లిని యాగ్రహమెల్ల తీరగా తరచి తరచి నిందించె.

పద్యం : రాక్షసీ నాకు కావలె రాజ్యమనుచు
నీకు చెప్పితిని నేను ఎన్నడై న?
ఏల ఈ పాపమున కొడిగట్టినావు
దుఃఖసాగరమందు నేనుండజాల:

ఘజల్ : 1. ఈ విధి భరతుడు తల్లిని నిందించె:
తన పాపమునకు తానే దుఃఖించె:
అప్పుడే దశరథు డస్తమించెను:
అయోధ్య దుఃఖములోన మునిగెను:

2. దుఃఖభారమున శ్రాద్ధకర్మలను
భరత శత్రుఘ్ను లాచరించిరి
కర్మకాండలను పూర్తి చేసుకుని
రాముని చేరుట కుద్యమించిరి:
తమ తోడుత మంత్రులు ప్రజలు
నడువగ రాముని కొరకయి వెడలిరి:

పద్యం : అగ్రజా! నన్ను క్షమియింపు మనుచు నిన్ను
కోర లేనయ్య నాపాప మిట్టులుండె.
జరిగిపోయిన దానికి నాడు స్ఫూర్తి
ఎంతమాత్రము లేదు నీతోడు రామా:

చెలగి నలుదిక్కులన్ పిడుగు పడిన యటుల
తోచె నా మది రాముని రాజ్య వార్త
లెమ్ము ఇక నీదు వరముల కోరుకొనుము!
యనుచు కైకమ్మ మనసున కనినిపెంచె!

పద్యం : కైక దశరథరాజును కోరెనంత
తనదు వరములు శ్రీరాము డడవి జనుట
భరతునకు రాజ్య పట్టాభిషేక మగుట
కట కటా! కాల మీ విధి కాటు వేసె!

పద్యం : క్షణము చంద్రుని వెల్లులు క్షీణ మవగ
కటిక చీకటి యచ్చట కమ్మకొనెను.
అంధకారములో అయోధ్య ప్రజలు వడిరి.
సీత శ్రీరామ లక్ష్మణు లడవి జనిరి!

పద్యం : కాషాయ వస్త్రమ్ము కట్టి శ్రీరాముడు
కదలిపోయెను ఆ అయోధ్య ప్రజల వీడి
తన వెంట జానకి, ఆమెకు లక్ష్మణుం
డరయ తోడుగ వెంట నడచుచుండ
తల్లి కౌసల్య కన్నుల నీరుగార
కుమిలి ఏడ్చుచునుండెను క్రూరమైన
రాజకీయమ్ములో బలియైన రాముని
తలచి ప్రజలెల్ల దుఃఖసాగరమున మునుగ

చెట్లు పుట్టలు చేలు కన్నీరు గార్చ
రామనామమ్ము దలచుచు దుఃఖపడగ
ప్రజలు గుంపులు గుంపులై యతనితోడ
నడచి వచ్చిరి వనవాసదీక్ష జేయ!

పద్యం : మెదడు నరములు చిట్టిపోవగను రాజు
కూలబడియెను శ్రీరామనామ మొకటె
మిగిలియున్నది చైత్యము లెగిరిపోయె
రామ శ్రీరామ యనుచు తా కలవరించె.

రాయంచలా సీత సతువ
 లాలించగా రాము డచట
 జగతికి శోభలు కూర్చిన జంట
 ప్రగతికి దారులు వేసినదంట.

||శ్రీరామ||

పద్యం : చెలగి కళ్యాణ గుణధాము డచటనుండి,
 కదలి వచ్చెను బంధువర్గమ్ము తోడ
 నా అయోధ్యకు, జానకి కలసి నడువ
 జనుల ఆనందమాలల నందుకొనగ:

తనదు సంతోషమును తెల్పుకొనెడు వేళ
 దళరథుడు; ఆ అయోధ్యాదిపు డచటి జనుల
 మంత్రులను జూచి యిట్ల నె మాన్యులార!
 రాము డీ భువి నేలగా రక్తి కలుగు
 అతడికే రాజ్య పట్టాభిషేకములను
 చేయ తలపెట్టినాడను మీర లెల్ల
 రామ పరిపాలనను గనుడు రక్తి దీర:

ఘజల్ : శ్రీరాముని పట్టాభిషేకమట
 సీతారాముల రాజ్యపాలనట
 జగతికి ప్రగతికి రాజమార్గమట
 రారండీ మనకందర కిదియే
 సంతోషము కలిగించు వార్తయని
 జనులు సంతసముతోడ పాటలే
 పాడగ పలికెను అయోధ్య నీదులు

||శ్రీరాముని||

పద్యం : ఇట్టి కుభవార్త మందర చెవుల సోకి
 నోటి నుండది దుర్వార్త వోలె వెడలె
 ఆమె కై కను చేరెను కసిగ నడచి,
 ఘోరమే: ఇది కై క నీకుగాక
 రాజమాతను గౌరవ మింక వేరు
 సతులు గొనుటను నేనెట్లు చూడగలను?

పద్యం : కన్నులు సిగ్గుతో వెలిగె, కాంతులు చిందెను చెక్కుటద్దముల్.
 మేనున సర్వభాగములు యేర్పడగా పులకించె నమ్మహా
 భానుని, రామచంద్ర పరిభానుని గాంచగ సంతసంబునన్
 జానకి, హస్తముల్ వణుక జావళిగా నరుదెంచె మాలతో;

పద్యం : మేరువు వంటి రాముగని, మెల్లగ జేరెను సీత చెంతకున్
 చోరునిచోలే; విస్మయము సంభ్రమముల్ పెనవేసి, దేహమున్
 తీరని వింత భేదనతో సిగ్గుల మొగ్గయి పూలమాలతో
 శ్రీ రఘురామ భూవరుని శ్రీకర కంఠమునందు వేయగా;

ఘజల్ : హరితో సిరి కలసిపోగా
 విరులే పులకించి రాగా ॥హరితో॥
 ధరణీతలమొల్ల వరపుత్రుడిని పొగడ
 పులకింతలతో జాతి - గిలిగింతలవగా ॥హరితో॥

పద్యం : హంస వోలెను జానకి యడుగు లిడగా
 కోయిలా నీదె యాలస్య మనుచు ప్రకృతి,
 తాను పులకించె మేను విహ్వలముగాగ
 ప్రేమగీతాలు కుహుకుహూ యనగ నౌర;

వచనం : సీతారాముల కళ్యాణము జగత్కళ్యాణము, అయోధ్యా నగరమునుండి దశరథమహారాజు
 సతీసుత సమేతంబుగా మిథిలా నగరమునకు చేరుకొని, శ్రీరామ, లక్ష్మణ, భరత,
 శత్రుఘ్నులకు కమనీయంబుగా వివాహంబు లొనరించెను. శ్రీరాముడు సీతను, లక్ష్మణుడు
 ఊర్విశను, భరతుడు మాండవిని, శత్రుఘ్నుడు శ్రుతకీర్తిని వివాహంబు చేసుకొనిరి.

ఘజల్ : శ్రీరామ కళ్యాణమే శ్రీ
 రఘురామ రకళ్యాణమే ॥శ్రీరామ॥
 జానకి సిగ్గుల మొగ్గయి నిలువగా
 రాముడు వెన్నెల నవ్వులుకురియగ ॥శ్రీరామ॥

వసంతరామ్

ఇది నాడియై ప్రపంచ చరిత్రకు మరోమలుపు కాగలదు. కొలది దినములలో జనకరాజు పుత్రిక సీతాదేవి స్వయంవరమున్నది. మనము ఇటునుండి మిథిలానగరమునకు వెళ్ళి ఆ స్వయంవరమున పాల్గొని విజయులమై రావలెనని కోరగా శ్రీరాముడు సమ్మతించెను.

ఘజల్ : 1. ఘనుడు రాఘవుడు పాదచారియై

రుణ రుణ నడువగ ప్రకృతి పులకితయై

పూలతోడుతను స్వాగతించెను

పిల్ల గాలులతో పలకరించెను

రామలక్ష్మణుల నాదరించెను

పూల పుప్పొడుల దారి బరచెను.

॥ఘను॥

2. మొదట విశ్వామిత్రు డతనివెంట

రఘుకులాగ్రజు డాతని వెంట నంటి

లక్ష్మణుండును నడువగా ధరణి మురిసె:

॥ఘను॥

వచనం : కొలది దినములు ప్రయాణించి, మిథిలా నగరము చేరుకున్నారు గురుశిష్యులు. ఆ నగర కోట అద్భుతము.

పద్యం 1. బంగారు రంగారు భాగ్యంపు కాంతితో

కన్పించు నే యింటి కడపయైన:

మూత్యాల ముగ్గుతో ముంగిట నిల్వగా

నందమ్మ చిందు నే యతివయైన:

అకాశమును తాకు నందమ్మగా నున్న

పెళ్ళిపందిరులు యే పేటనైన

ప్రతి యింటిలో పెళ్ళి పల్కించగా తీర

దన్నట్లుగా నుండె పులకరించ

2. నగరి యందమ్మ చెప్పగా నలవిగాదు

ప్రజల సంబర మెంతయో పలుకరాదు

జనక భూపతి ముద్దుల జాతసీత

పరిణయంబును తెల్పును పలుకరించ

వచనం : నగర సౌందర్యమును తిలకించుచు విశ్వామిత్రుని వెంట రామలక్ష్మణులు జనకభూపతి సభా భవనమును చేరుకొన్నారు.

ఘజల్ : 1. మంత్ర మొకటి పఠించి బాణమే

విడిచెను రాముడు తాటకపై
సుంతయేని దయలేక రాక్షసిని
అంతము జేసెను అద్భుతమై!

వచనం : ఆపిదప గురుశిష్యులు యజ్ఞవాటికను చేరుకొని,
అక్కడ మునిగణములను భయభ్రాంతులను చేయుచున్న రాక్షసుల గాంచిరి.

2. మదిని సాహసము నూపిరిలూదగ

మరియొక బాణము విడిచెను రాముడు
చెదలు పుట్టలై రాక్షసవీరులు
కదన రంగమున కూలిపోవగా
మారీచుడు సంద్రమునం బడె
సుబాహు దొక క్షణమున కూలెను
మిగిలిన రాక్షసగణము భీతితో
వడివడి పరుగున పారిపోవగా

॥మంత్ర॥

వచనం : విజయులైన శ్రీరామలక్ష్మణులను జూచి, యజ్ఞవాటికలోని మునిగణము జేజేలు పలికినది.
విశ్వామిత్రుండు సంతోషంబున వారిని కౌగలించుకుని, కుమారులారా! లోకకళ్యాణమునకు
మీరుచేసిన కృషి భావితరముల కాదర్శమని ప్రశంసించెను. ఆపిదప గురుశిష్యులు
మిథిలానగరమువై పు అరణ్య మార్గమున నడచుచుండగా రామునిపాదము తగిలి శిలగా
నున్న అహల్య శాపవిమోచనము చెంది ఇట్లు స్తుతించెను.

ఘజల్ : ధన్యురాలనై తిని రామా, నీ పాదము తగిలిన కారణమున
జన్మరాహిత్యమైన విధిని నా మనసు పులకించె రామా ॥ధన్యు॥

దోషము లేకున్న నేమి శాపవశము నై తినయ్యా!
మహిళగ జన్మించి యిట్లు మనసున దుఃఖిలితనయా ॥ధన్యు॥

జన్మమేల? ఈ శరీర మేల?
కాలమెల్ల నిన్ను తలచుకొనుచు తపము నేతునయ్యా
నన్నుగాచి! నాకు మోక్షమిచ్చి బ్రోవవయ్యా! ॥ధన్యు॥

వచనం : అనంతరము రామలక్ష్మణులను గాంచిన విశ్వామిత్రుడు కుమారులారా! జగత్కళ్యాణమునకు

ఘజల్: 1. ఘనుడు విశ్వామిత్రు డవనిపై నొక యజ్ఞమును నేయ
ఆశ్రమంబున యజ్ఞవాటికను నిర్మించి,
ముదమారగా యజ్ఞమును నేయగా బూనె:

2. అదుగో తాటక ఆకాశంలో
భువినే అదరగ జేసెను వికృత ఘీంకృత చర్యల
రాక్షస మాయతోడుత, రక్తమాంసములు
ఖండఖండముల యజ్ఞవాటికను
పడజేయుచు మునులను బాధలు పెట్టగ:

3. తల్లి వెంట తనయులు మారీచుడు
సుబాహుడను రాక్షస గణములతోడ
సురల భీతిల్ల జేసిరి, భయమున
పరుగులు తీసిరి మునులు బెదరగా:

పద్యం : భయము తోడుత పరుగిడు భవ్యమునుల
మోము జూచిన విశ్వామిత్రుండు అలిగి
రాక్షసుల జంపు శ్రీహరి రాకకొరకు
దివ్యదృష్టిని పరికించి చూసె నపుడు

పద్యం : ఎవడు రాక్షస జాతికి ఎదురు నిలచి
మ్రంద జేయగ గలడురా: మోద మలర:
అతడు శ్రీరాముడాశక్తి కలిగియుండె:
దశరథుని పుత్రు డయోధ్య పుర నివాసి:

ఘజల్ : యని మనసున తలచుకుని ఆ మానీండ్రుడు
తన యజ్ఞము కాచెడు వీరుని కొరకయి
అరుదెంచెను ఆ అయోధ్య నగరికి
వీతెంచెను దశరథ భూపతి నభకు:

అట్టి శ్రీరామచంద్రు డా ఉదయమందు
జననమందెను కౌసల్య గర్భమందు

భరత, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్ను లనుజులవగ
చెలగి ఆ అయోధ్యా పుర విభుడు, ప్రజలు
సకల దేవత, రెల్ల జనహితులు గూడి
దెందముల శాంతముప్పొంగి సంతసింప :

పచనం : ఆనందోత్సాహముతో దశరథ మహారాజు తన రాజ్యమంతటా విజయోత్సవములు
నిర్వహించెను. అట్టియెడ దశరథమహారాజు దినచర్య ఎట్టిదనిన

పద్యం : ఉదయమే లేచి రాముని ముఖము జూచి
కోర్కె దీరగ పుత్రుల కూర్మి జేసి
వారితో జేరి యాటల నాడుకొనును
వారినే గూడి కాలము వెళ్ళదీయు:

పద్యం : బాలురకు పదునాల్గు వయసులోన
గురు కులమ్మున విలువిద్య నభ్యసించ
పనిచె దశరథ మహారాజు తనదు పుత్ర
ప్రేమ దీరక వగచుచు ప్రీతితోడ

ఘజర్ : అతడు శ్రీరాముడదిగో ఆ విల్లు నంది
విడిచె బాణము విహ్వల మవగ జగతి.
కుల పురోహితు డా వశిష్టమౌని ముందు
మార్గదర్శకుడై నడయాడుచుండ
వివిధ విలువిద్యలను నేర్పుకొనెను తాను!
అనుజులెల్లరు తనతోడు నీడకాగ
ధరణి పులకించి పూలవానలు జెలంగ
సురలు, నరులును ఆనంద మంది చూడ.

ఘజల్ 1. సంతానమే లేక; మది సంతసము లేక
 సద్గతులు లేక, సౌభాగ్యమే లేక
 మనసు క్రుంగగా, మదిని చింతించె నా
 మహారాజు! ధరణి నెల్లను
 పాలించు దళరథ మహారాజు !

2. సంతానమును కోరి పుత్రకామేష్టి
 యజ్ఞమే నేయుమని మునులు సూచించగా
 తనదు సంతోష, సంపదలెల్ల గలిపి
 యజ్ఞమును నిర్వహించె నా రాజరాజు!

3. యజ్ఞపురుషుడు ప్రత్యక్ష మాయెనంత
 దళరథా! నీకు పుత్రసౌభాగ్య మిదిగో!
 యనుచు పాయస పాత్రను చేతనిడగా—
 ధన్యుడను! స్వామి! నాజన్మ ధన్యమాయె
 ననుచు దళరథు డద్దాని పట్టమహిషి
 హస్తముల జేర్చి యానందపడెను గాదె!

పద్యం : ఆమె, కొనల్య తనచేతి పాయసమ్ము
 సగము కైకేయి కిచ్చెను, అంతలోన
 వచ్చెను సుమిత్ర, ఆమెకు భాగ మిచ్చి
 నార లిరువురు, ఆనందపడిరి వారు!

చరణం : అంత కొన్నాళ్ళకు ముగ్గురు సవతులు గర్భవతులై
 నవమాసములకు నలుగురు పుత్రులకు జన్మనిచ్చిరి.

పద్యం : ధరణి లోపల విలువైన ముద్రవేసి
 ప్రజల మనసున నిలచిన ప్రభువు ఎవడు?
 వేద వేదాంత విద్యలకన్న తనదు
 జీవనమే గొప్ప గ్రంథమ్ము జేసె నెవడు?

తన ప్రవర్తన భవిష్యత్ ప్రపంచమెల్ల
 దారిగా తల్చు విధమున నడచె నెవడు?

ఘజల్ రామాయణం

1

ఘజల్ : రామా! నీ నామమే మాకు వేదం; శ్రీ
రామా! నీ కావ్యమే మాకు మధురం.
కళ్యాణరామ కమనీయనామ
కోదండరామ - పట్టాభిరామ

॥శ్రీరామా॥

॥శ్రీరామా॥

చరణం 1. అదె అయోధ్యా నగరము
అదే మహారాజ మందిరము
అతడు అరివీర భయంకరుడు
అమృతతుల్యుడు దశరథుడు.

2. అతనికి భార్యలు మువ్వరూ
రౌసల్యా, సుమిత్రా, కైకేయి
ఒకరు అమృతహస్తినీ, ఇం
కొకరు అందాలభరిణి, దే
రొకరు చపలచిత్త, చతుర,
వాగ్ధాని హరిణి!

॥రామా॥

పద్యం : ప్రజలు సుఖశాంత చిత్తులై ప్రబలుచుండ
ఫలము లీనుచు వృక్షాలు ఫలితమీయ
జలము లాయెడ సమృద్ధి జననమంద
వెలసె నా సిరి ఆయోధ్య ప్రజల చెంత,

కృతజ్ఞతలు

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఎయిడ్ టు ఆథర్స్ స్కీం ఆర్థిక సహాయంతో ఈ పుస్తకం ప్రచురించబడింది.

ఈ గ్రంథంలోని రచయిత అభిప్రాయాలతో టి టి.డి, వారికి ఎలాంటి సంబంధమూ లేదు.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు ఆర్థిక సహాయం అందించిన టి టి.డి వారికి మా కృతజ్ఞతలు.

— తోట వసంతరామ్

సవరణలు

1. 9వ అధ్యాయంలోని మొదటి ఘజల్ [పాటను] అదే అధ్యాయంలో చిట్ట చివరగా చదువుకోవాలి. ప్రింటింగ్ లో జరిగిన ఈ పొరపాటుకు చింతిస్తున్నాం.
2. 63 వ పేజీలో చివరి ఘజల్ 2 వ పాదం దీటుగా నిలబడి రాముడు రావణుపైన విడువ బాణముల అని

GHAJAL RAMAYANAM

By VASANTHA ROY

FIRST EDITION 26 6 94

1000 COPIES

PRICE RS 80-00

**Printed at
Sri Venkateshwara Printing Press
Opp: M.p.p Miryalaguda.**

publishers

Prapancha Shanthi Publications

C/O SRI VENKATESHWARA PRINTING PRESS

OPP; M.P P MIRYALAGUDA -508207

NALGONDA DT A P.

ఫుజిట్ రావూయణం

వ స ం త ర య్

వెల 80-00 రు,లు

ప్రపంచ శాంతి పబ్లికేషన్స్
C/o శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రింటింగ్ ప్రెస్
మిర్యాలగూడ-508207. నల్లగొండ జిల్లా